

**HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU**

OPINNÄYTETYÖ

Kulttuuri kylässä

Kulttuuriosallisuuden toteutuminen ja mahdollistaminen haja-
asutusalueilla

Mykkänen Mira

Kulttuurituotannon koulutusohjelma (240 op)

09 / 2016

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Mira Mykkänen	Sivumäärä 63 ja 2 liitesivua
Työn nimi Kulttuuri kylässä – Kulttuuriosallisuuden toteutuminen ja mahdollistaminen haja-asutusalueilla	
Ohjaava(t) opettaja(t) Minna Hautio	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Humanistinen ammattikorkeakoulu	
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli pohtia, millaisia keinoja osallisuuden lisäämiseksi kulttuurialalla voidaan soveltaa ja miten kulttuuriosallisuus toteutuu Suomen kaupunkikeskusten ulkopuolella. Tarkastelun kohteena oli erityisesti Sisä-Savon kansalaisopiston hallinnoima Luovaa voimaa luonnosta – hanke, joka toteutettiin kahdeksassa syrjäkylässä neljän kunnan alueella. Hanke oli osa Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaa ”Osallistuminen aluetaitelijahankkeissa” –hankekokonaisuutta</p> <p>Opinnäytetyö koostuu Luovaa voimaa luonnosta –hankkeen arviointitutkimuksesta sekä taustatutkimuksesta. Työn tilaajana toimi Humanistinen ammattikorkeakoulu.</p> <p>Arviointitutkimuksen aineisto kerättiin teemahaastatteluiden, kyselyjen ja havainnoin avulla. Vastaukset ja havainnot analysoitiin ja niitä peilattiin olemassa olevaan tutkimustietoon.</p> <p>Opinnäytetyöstä käy ilmi, että kulttuurin saavutettavuus ja kulttuuriosallisuuden toteutumisen mahdollisuudet eivät nykytilanteessa toteudu tasavertaisesti Suomen eri osissa. Kulttuuripalvelut keskittyvät voimakkaasti kaupunkikeskuksiin, kun taas maaseudun haja-asutusalueilla kulttuuritoimintaan osallistuminen on pitkälti kulttuurin omaehtoista tuottamista. Toisaalta juuri omaehtoinen kulttuuritoiminta lisää hyvinvointia ja estää syrjäytymistä tehokkaammin kuin passiivinen kulttuuritoimintaan osallistuminen. Erityisesti maaseutualueilla on olennaista rakentaa poikkihallinnollisia, kuntarajat ylittäviä yhteistyöratkaisuja, jotta kulttuuritoimintaa pystytään kehittämään vastaamaan erilaisten ihmisten tarpeita.</p> <p>Tuloksia voidaan hyödyntää myös muun muassa taiteen soveltavan käyttöön, kulttuurin saavutettavuuden parantamiseen ja haja-asutusalueilla asuvien taiteilijoiden verkottamiseen liittyvissä hankkeissa.</p>	
Asiasanat kulttuurituotanto, kulttuuripalvelut, kulttuuriyhteistyö, osallistava taide, saavutettavuus, saavutus, maaseutukulttuuri	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Mira Mykkänen	Number of Pages 63 and 2 attachments
Title Culture to Go – Art-Based Ways to Examine and Improve Social Inclusion in Rural Areas	
Supervisor(s) Minna Hautio	
Subscriber and/or Mentor HUMAK University of Applied Sciences	
Abstract <p>The purpose of this thesis was to examine whether and how social integration can be increased by culture activities and to what extent participatory cultural services are accessible in rural areas in Finland. Particular attention is paid to evaluating the <i>Luovaa voimaa luonnosta</i> – project, which focused on developing the accessibility of cultural services in rural communities in Northern Savo.</p> <p>The thesis was made for the HUMAK University of Applied Sciences as part of the <i>Osallistuminen aluetaitelijahankkeissa</i> –project, which was funded by the Ministry of Education and Culture.</p> <p>The research methods used in this thesis include theme interviews, web surveys and observation. All interview material, survey answers and observations were cross-examined, analyzed and reflected to theoretical background such as literature and existing studies to form valid research conclusions.</p> <p>According to the thesis, the vast majority of the culture services in Finland are based in cities and municipal centres while culture activities in the rural communities depend to a great extent on individual people's own initiative. However, self-imposed culture activity has a more positive impact on people's health and it inhibits social exclusion more effectively than attending culture activities as a passive attendee. It is crucial to find viable, cross-administrative solutions to further develop culture life to meet diverse audiences' needs not only in cities but also in the countryside.</p> <p>The results of this thesis can be utilized in developing participatory art services and increasing the accessibility of arts and culture in rural communities and, furthermore, in building valuable networks for artists and culture managers working towards the above-mentioned goals.</p>	
Keywords cultural production, cultural services, cultural collaboration, applied arts, availability, accessibility, rural culture	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 OSALLISUUS	8
2.1 Osallistumisesta osallisuuteen	8
2.2 Osallisuuden tasot	9
2.3 Osallistumattomuus	11
2.4 Osattomuus	13
2.5 Osallisuuden uudet muodot	14
3 OSALLISUUDEN LISÄÄMISEN KEINOJA KULTTUURIALALLA	16
3.1 Yleisötyö	16
3.2 Omaehtoisen kulttuurin tuottaminen	19
3.3 Yleisön osallistaminen sisällöntuotantoon	21
3.4 Taiteen soveltava käyttö	22
3.5 Kulttuurinen nuorisotyö	23
3.6 Kulttuurinen vanhustyö	25
4 KULTTUURI MAASEUDULLA	26
4.1 Maaseudun kulttuurin murros	28
4.2 Maaseudun kulttuuritoiminnan tukeminen ja kehittäminen	30
5 LUOVAA VOIMAA LUONNOSTA	32
5.1 Hankkeen yleisesittely	32
5.2 Työpajat ja tapahtumat	33
5.3 Jatkokohanke: Kulttuuri kylässä	36
6 MENETELMÄT	37
6.1 Aineiston hankintamenetelmät	38
6.2 Aineiston analyysimenetelmät	39
7 ANALYYSI	41
7.1 Hanketaiteilijoiden näkökulma	41
6.2 Kuntien näkökulma	43
6.3 Osallisuuden näkökulma	44
6.4 Saatavuuden ja saavutettavuuden näkökulma	49
6.5 Yhteenveto	50
8 KEHITYSEHDOTUKSET	52
8.1 Toiminnan integrointi osaksi kyläyhteisöjen toimintaa	52
8.2 Erityisryhmien huomioiminen	53
8.3 Markkinoinnin tehostaminen	55
9 JOHTOPÄÄTÖKSET	56
LÄHTEET	59
LIITTEET	64

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä pohdin, minkälaisia keinoja osallisuuden lisäämiseksi kulttuurialalla voidaan soveltaa ja miten kulttuuriosallisuus toteutuu Sisä-Savon kaupunki- ja kuntakeskusten ulkopuolisilla haja-asutusalueilla.

Tarkastelun kohteena ovat syrjäkylien asukkaiden mahdollisuudet osallistua taide- ja kulttuuripalveluiden sekä näihin liittyvien toimintojen suunnitteluun, toteuttamiseen ja käyttämiseen. Lisäksi tarkastelun kohteena on taiteen ja kulttuurin alueellisen saatavuuden ja saavutettavuuden toteutuminen erityisesti seudullisten ja poikkihallinnollisten yhteistyöratkaisujen avulla.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat. Miten Luovaa voimaa luonnosta –hanke vaikuttaa hankealueen kulttuuritoimintaan kuntalaisten osallistumisen ja osallisuuden toteutumisen näkökulmista? Miten Luovaa voimaa luonnosta -hankkeella edistetään taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta kohdealueilla? Miten Luovaa voimaa luonnosta –hankkeella edistetään hankealueen taiteilijoiden verkottumista ja työllistymistä?

Opinnäytetyö alkaa teoriaosuudella (luvut 2–4). Luvussa 2 käsittelen osallisuutta ja sen eri tasoja olemassa olevan tutkimuskirjallisuuden pohjalta. Luvussa 3 käyn läpi kulttuurialalla sovellettuja keinoja osallisuuden lisäämiseen. Luku 4 puolestaan keskittyy maaseudun kulttuurielämän erityispiirteiden tarkasteluun, mikä toimii samalla johdantona opinnäytetyön toiminnalliseen osuuteen.

Omat havaintoni perustuvat *Luovaa voimaa luonnosta* –hankkeeseen. Luvut 5–8 koostuvat hankkeen arviointitutkimuksesta, joka on tyypiltään laadullinen. Aineistona olen käyttänyt hankkeen valmiita aineistoja sekä itse kerättynä aineistona haastatteluja, joissa on kuultu hankkeen sidosryhmiä eli taiteilijoita, kuntien edustajia sekä kyläyhdistyksiä ja muita yhteistyötahoja. Arviointitutkimus alkaa hankkeen esittelyllä, minkä jälkeen esittelen arviointitutkimuksen aineistonhaku- ja analyysimenetelmät. Menetelmäluvun jälkeen seuraa itse analyysi. Loppuosa koostuu tuloksista ja kehitysehdotuksista.

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö Cupore julkaisi huhtikuussa 2015 Jutta Virolaisen laajan selvityksen *Kulttuuriosallistumisen muuttuvat merkitykset – Katsaus taiteeseen ja kulttuuriin osallistumiseen, osallisuuteen ja osallistumattomuuteen*. Tutkimuksen tavoitteena oli luoda kokonaiskuva toimenpiteistä, joilla kulttuuriosallisuutta on pyritty edistämään sekä tarjota uusia näkökulmia osallisuuteen ja sen tutkimukseen. Virolaisen selvitys on osaltaan toiminut tämän opinnäytetyön innoittajana ja merkittävänä tietopohjan lähteenä.

Virolaisen (2015a) mukaan kokonaisvaltainen tietopohja kulttuuriosallisuudesta puuttuu, sillä suuri osa kulttuuriosallistumisen tutkimuksesta on keskittynyt kvantitatiiviseen eli määrälliseen tutkimukseen. Määrällisiä tutkimuksia ovat esimerkiksi yleisötutkimukset ja markkinointitutkimukset. Tällaiset tutkimukset tuottavat tietoa osallistumattomuudesta pureutumatta kuitenkaan tarkemmin sitä aiheuttaviin tekijöihin. Tutkija Riitta Hanifin mielestä puutteelliset kulttuuriharrastusten tilastot haittaavat kulttuuripoliittisen tasa-arvon toteuttamista; harrastusmahdollisuuksien tulisi olla kaikkien ulottuvissa tasapuolisesti mutta puutteellisten tilastojen vuoksi tavoitteen toteutumista on hankala arvioida. (Hanifi 2008). Myös Luovien vastakohtien maaseutu – ohjelmassa todetaan kulttuurin aluetaloudellista roolia kuvaavien tilastojen olevan puutteellisia, sillä niissä ei esimerkiksi ole huomioitu järjestötoimintaa. Yhteisöllisestä kulttuuritoiminnasta ei ohjelman mukaan ole olemassa kattavia ja helposti saatavilla olevia tilastotarkasteluja (Luovien vastakohtien maaseutu 2010, 19).

Laadullisella osallisuustutkimuksella pyritään ymmärtämään paremmin osallistumiseen vaikuttavia taustamuuttujia ja selittämään niiden vaikutusta ihmisten osallistumiskäyttäytymiseen. Laadullisella tutkimuksella ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin. Siinä pyritään kuvaamaan ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa ja antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85.)

Kulttuurin alueellisella *saatavuudella* tarkoitetaan kulttuuripalvelujen tarjontaa eri alueiden ja niiden asukkaiden kesken. Jutta Virolaisen (2015b, 58) mukaan Suomessa on pyritty 1960-1970-luvuilta saakka kulttuurin demokratisointiin eli kulttuuritoimintojen hajauttamiseen siten, että tarjonta saavuttaa myös he, jotka muuten ovat niiden ulottumattomissa. Sari Karttusen (2012, 49-50) mukaan saatavuuden käsitteelle on

2000-luvulla asetettu aiempaa vaativampia tavoitteita. Se on laajennettu koskemaan muun muassa viestintää, hinnoittelua, rakennettua ympäristöä ja eri aisteja. Tällöin puhutaan *saavutettavuudesta*.

Kulttuuripalvelujen saavutettavuuteen keskittyvissä tutkimuksissa kulttuuripalveluja ja -toimintaa tarkastellaan muun muassa viestinnän, hinnoittelun, rakennetun ympäristön, aistien sekä tiedollisen ja sosiaalisen saavutettavuuden kannalta. *Kulttuuria kaikille* -palvelun (2016) verkkosivuille on koottu kulttuurin saavutettavuutta käsitteleviä tutkimuksia ja raportteja. Tutkimuksia on toteutettu liittyen esimerkiksi esittäviin taiteisiin, museoalaan, kirjastoalaan, taidekasvatukseen, hyvinvointiin ja hoitolaitosten toimintaan, festivaaleihin ja tapahtumiin sekä kulttuurialaan yleisesti. Kulttuuria kaikille -palvelu määrittelee saavutettavuuden toteutumisen sen perusteella, miten hyvin kulttuurikohteessa palvellaan erilaisia yleisöjä.

Tämän opinnäytetyön kannalta kulttuuripalvelujen alueellisella saatavuudella ja saavutettavuudella on erityisen suuri merkitys. Alueelliset erot kulttuurin kulutuksessa ovat Suomessa EU-maiden suurimpia ja asukkaiden mahdollisuudet osallistua kulttuuritoimintaan ovat toteutuneet eriarvoisesti maan eri osissa. Tämä käy ilmi Anita Kankaan ja Kalevi Kivistön (2011, 27) laatimasta kuntien kulttuuritoiminnan tuki- ja kehittämisselityksen selvityksestä.

Kulttuurin käsitettä voidaan tarkastella joko suppeassa tai laajassa merkityksessä. Suppea merkitys käsittelee kulttuuria taiteen näkökulmasta. Laajan näkemyksen mukaan kulttuurin voidaan sen sijaan ajatella edustavan kaikkia niitä tekijöitä, joista elämisen kokemus rakentuu (Virolainen 2015b, 55).

Tässä opinnäytetyössä käytän yllämainittuja termejä nimenomaan yllä selventämiseni merkityksissä. Kulttuurista puhuttaessa en viittaa kokonaisten yhteiskuntien kansanperintöihin vaan termin suppeampaan merkitykseen kuitenkin korostaen, että kulttuuri taiteen näkökulmasta on mielestäni erittäin monipuolinen ja yhteiskunnallisesti latautunut käsite, joka pitää sisällään eri taiteenlajien lisäksi muun muassa yhteisöllisyyttä.

Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää kulttuurin saavutettavuuden ja osallisuuden toteutumista erityisesti Sisä-Savon haja-asutusalueilla sekä esitellä kulttuuritoiminnan keinoja osallisuuden tehostamiseen. Kehitysehdotukset esitellään kuudennessa luvussa.

2 OSALLISUUS

2.1 Osallistumisesta osallisuuteen

Osallisuuden, osallistumisen ja osallistamisen käsitteitä käytetään usein rinnakkain, vaikka niillä on selkeitä sisältöeroja. Seuraavassa esittelen käsitteet lyhyesti ja pyrin selvittämään niiden väliset merkityserot.

Osallistuminen on yksi osallisuuden muoto. Suomen Setlementtiliiton projektipäällikkö Mona Särkelä-Kukon (2014, 34-35) mukaan Se on yksilön keino toteuttaa itseään ja vaikuttaa omaan elämäänsä osallistumalla esimerkiksi erilaisiin tapahtumiin, tempauksiin tai vapaa-ajan. Kulttuurialalla osallistumisella tarkoitetaan Humanistisen ammattikorkeakoulun lehtori Arto Lindholmin (2015, 16) mukaan useimmiten juuri kulttuuritapahtumissa käymistä.

Osallisuudella tarkoitetaan monitasoista kuulumisen, mukana olemisen ja tekemisen kokonaisuutta. Siinä on kyse yksilön kokemuksesta yhteisöön tai yhteiskuntaan kuulumisesta sekä luottamuksen, sitoutumisen ja kuulluksi tuleminen tunteesta. Osallisuus syntyy esimerkiksi työn, harrastuksen, kansalaisjärjestötoiminnan tai muun vaikuttamisen kautta. Lähtökohtana osallisuuden syntymiselle on aina omaehtoisuus (mm. Virolainen 2015b, 55; Särkelä-Kukko 2014, 34-35). Kulttuurialalla osallisuus määritellään sen perusteella, kenelle kulttuuritarjonta suunnataan, ketä tuetaan, ketä otetaan mukaan ja ketä suljetaan pois (Lindholm 2015, 16).

Suomen sosiaali ja terveys ry:n asiantuntija Päivi Rouvinen-Wileniuksen (2014, 52) mukaan edellytyksenä osallisuuden syntymiselle on *voimaantuminen* eli kyky tuoda ilmi ja arvioida toiminnalle asetetut tarkoitukset, tavoitteet ja niiden toteutuminen sekä

kyky nähdä mahdollisuus vaikuttaa omaa elämää koskeviin päätöksiin. Voimaantumisen lisäksi osallisuus koostuu identiteetistä ja elämänhallintavalmiuksista.

Osallistaminen on puolestaan keino aktivoida ja kannustaa yksilöitä osallistumaan. Motivaatio osallisuuteen syntyy tällöin muualla kuin yksilön omassa mielessä eikä toiminta tällöin ole omaehtoista. Tämän vuoksi osallistaminen voidaan tavallaan tulkita negatiiviseksi käsitteeksi (Lindholm 2015, 15). Oman tulkintani mukaan osallistamisen käsitettä käytetään siitä huolimatta useimmiten positiivisessa merkityksessä määrittelemään toimintaa, jolla pyritään tarjoamaan ihmisille mahdollisuus osallisuuden kokemukseen. Tällöin ei välttämättä edes tulla ajatelleeksi omaehtoisuuden toteutumista.

2.2 Osallisuuden tasot

Särkelä-Kukon (2014, 36-45) näkemys yhteiskunnallisen osallisuuden ulottuvuuksista perustuu Amartia Senin ja Martha Nussbaumin teorioihin inhimillisistä toimintamahdollisuuksista sekä Erik Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksiin.

Osallisuuden ensimmäinen ulottuvuus on Särkelä-Kukon mukaan *oikeus elämään ja ihmisoikeuksien toteutuminen*. Yksilön arkikokemukset perustuvat koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Hyvä terveys ja toimeentulo tukevat yksilön toimintamahdollisuuksia. Ympäristö ja palvelut tulee suunnitella siten, ettei yksilön ikä, sukupuoli, terveydentila tai toimintakyky estä niiden käyttämistä.

Osallisuuden toinen ulottuvuus on kuuluminen, jolla Särkelä-Kukko viittaa *yhteisöön liittymiseen, kuulumiseen ja sosiaalisiin suhteisiin*. Yksilön mahdollisuudet tunteidensa ilmaisemiseen eri yhteisöissä vaikuttavat vahvasti osallisuuden kokemuksiin.

Osallisuuden kolmas ulottuvuus on *itsensä toteuttaminen*, jolla Särkelä-Kukko tarkoittaa yksilön mahdollisuuksia vaikuttaa omaan toimintaansa ja elämäänsä. Ilman tätä mahdollisuutta yksilö vieraantuu yhteiskunnasta ja sosiaalisista suhteista. Itsensä toteuttamiseen vaikuttavat yksilön persoona ja yhteisössään kokema arvostus, sosi-

aalinen esteettömyys, käytännön järki, mielikuvitus ja ajattelu. (Särkelä-Kukko 2014, 36-44).

Jutta Virolainen on tarkastellut osallisuutta nimenomaan kulttuuripoliittiselta kannalta. Hänen mukaansa osallisuuden voi nähdä sisältävän sekä poliittisia että sosiaalisia ulottuvuuksia. Poliittiseen ulottuvuuteen liitetään demokratian ja aktiivisen kansalaisuuden toteutuminen sekä päätöksentekojärjestelmän toimivuus. Kulttuurin näkökulmasta osallisuuden poliittiseen ulottuvuuteen liittyy *kulttuurisen kansalaisuuden* käsite. Sillä tarkoitetaan kulttuuriin osallistumisen mahdollisuuksien edistämistä mutta myös kansalaisten oikeuksia harjoittaa omia kulttuurisia oikeuksiaan. Sosiaalinen ulottuvuus käsittää yhteisötasolla yhteisön turvallisuuden ja toimintakyvyn, yksilötasolla puolestaan yksilön perusturvan ja identiteetin rakentumisen. Keskustelu taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista syrjäytymistä estävänä tekijänä voidaan liittää juuri osallisuuden sosiaaliseen näkökulmaan. Kulttuuriosallistumisella on myös taloudellista merkitystä, sillä se kytkeytyy hyödykkeiden ja palvelujen tuotantoon ja kulu- tukseen. (Virolainen 2015a.)

OIKEUS OSALLISTUA	VASTAANOTTO	OSALLISTUMINEN	OSALLISUUS
Sivistykselliset oikeudet ihmisoikeutena	Kansalaisten sopeuttaminen valmiisiin palveluihin	Kansalaisten osallistuminen palvelujen suunnitteluun	Kulttuuritoimintojen yhteisölähteen kehittämisen ja niistä päättäminen
Palvelujen saatavuus ja saavutettavuus edellytyksinä osallistua yhteiskuntaan sen jäsenenä	Kansalaisten seuraaminen ilman todellista päätösvaltaa, esim. kävijätutkimus	Kansalaisten ja taide- ja kulttuuripalvelujen yhteistyö, esim. yleisötyö, yhteisötaide	Valtaistuminen / voimaantuminen
"Kansalainen"	"Kävijä"	"Osallistuja"	"Toimija"

Taulukko 1: Kulttuurin osallistamisen tasot (Virolainen, 2015a)

Oikeus osallistua kulttuurielämään sekä yhtäläiset ja saavutettavat kulttuuripalvelut tulkitaan sivistykselliseksi oikeudeksi, jotka turvataan Suomen perustuslaissa. Tämä käy ilmi muun muassa Opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2009 julkaisemasta Kulttuuripoliittinen strategia 2020 -julkaisusta.

Taulukko 1 esittää Jutta Virolaisen esittämän kulttuurin osallistamisen tasojen kaavion hieman yksinkertaistettuna. Vasemmalta oikealle siirryttäessä kulttuurisen osallisuuden taso kasvaa.

2.3 Osallistumattomuus

Osallistumattomuus on osallistumisen vastakohta. Kulttuurialan kirjallisuudessa käytetään monesti termejä *kävijyys* ja *ei-kävijyys*, jolla viitataan vahvasti nimenomaan taide- ja kulttuurilaitosten yleisöihin. Lindholmin mukaan kulttuurin ja taiteen alalla ei-kävijällä tarkoitetaan joko potentiaalista yleisöä, joka ei ole löytänyt tiettyä kulttuuripahtumaa tai -laitosta tai epätodennäköistä yleisöä, joka lähtökohtaisesti suhtautuu taiteeseen ja kulttuuriin negatiivisesti (Lindholm 2015, 15).

Kulttuurin aktiivisten yleisöjen ja osallistujien joukko on perinteisesti ollut melko valikoitunut ja on sitä Lindholmin (2015, 24) mukaan edelleen. Lindholm perustelee näkemyksensä muun muassa Humanististen ammattikorkeakoulun teettämillä kävijätutkimuksilla. Niiden mukaan kulttuuripalveluja käyttävät eniten urbaanit naiset, keskiikäiset, lapsettomat, hyvätuloiset ja korkeasti koulutetut. Samaan johtopäätökseen on päätyneet kulttuurisen pääoman ja sosiaalisen differentiaation suhdetta tutkinut Riie Heikkilä (2015, 38-39) oman kokemuksensa perusteella. Voidaan siis yleistäen todeta, että tyypilliset ei-kävijät ovat alempiin koulutusryhmiin kuuluvia, lähiöissä asuvia miehiä. Ei-kävijöillä on vähemmän vapaa-ajan aktiviteetteja kuin kulttuuritoimintaan osallistuvilla eikä heillä ole ollut lapsuudessa juurikaan kulttuuriharrastuksia. (Virolainen 2015a, 69).

Ranskalais sosiologi Pierre Bourdieun (1930-2002) makuhierarkian mukaan yhteiskunnallinen eliitti määrittelee hyvän kulttuurimaun, keskiluokka jäljittelee sitä parhaansa mukaan ja heikompiosaiset tyytyvät halveksimaan eliittiä. Bourdieun mukaan korkeasti koulutettujen ihmisten kulttuurimaku on myös alempia yhteiskuntaluokkia monipuolisempi ja heillä on enemmän kykyä lukea taidetta. Bourdieun teoriaa on kritisoitu runsaasti, sillä taide esitetään siinä yksinomaan vallan välineenä. Teoriaa pidetään myös pohjoismaisen tasa-arvoajattelun vastaisena. Lindholmin mukaan korkeasti koulutettujen ihmisten kulttuurimaku painottuu Suomessa kuitenkin erityisen selvästi korkeakulttuuriin ja on sikäli verrattavissa Bourdieun makuhierarkia-ajatteluun. Myös Riie Heikkilä esittää *Kulttuurinen pääoma ja sosiaalinen differentiaatio 2000-luvun Suomessa* –hankkeen kyselyaineiston perusteella, että kulttuurin kulu- tus ja sosiaalinen asema kytkeytyvät toisiinsa erottumattomasti. (Heikkilä 2015, 35; 51). Lindholm kuitenkin varoittaa kategorisoimasta ei-kävijöitä huono-osaisiksi tai syrjäytyneiksi; ei-kävijyys liittyy hänen mukaansa pikemminkin työväenluokkaisuudesta kumpuavaan elämäntapaan. (Lindholm 2015, 15; 137).

Jyrkkä jako kävijöihin ja ei-kävijöihin ei osallisuuden tutkimuksessa useimmiten ole tarkoituksenmukaista. Nämä käsitteet eivät nimittäin välttämättä mittaa aitoa, omaehtoisuudesta kumpuavaa osallisuutta. Suuri osa ihmisistä sijoittuu Lindholmin (2015, 17) mukaan kävijyyden ja ei-kävijyyden välille. Jyrkän jaottelun sijaan Lindholm suosittelee tunnistamaan eri tavoin sitoutuneita kävijäryhmiä. Näitä ovat muun muassa vakituiset, satunnaiset, potentiaaliset ja epätodennäköiset kävijät.

Sosiaalitieteiden tutkijatohtori Riie Heikkilä on tutkinut ei-kävijyyttä muun muassa Helsingin yliopistossa toimineen *Kulttuurinen pääoma ja sosiaalinen differentiaatio 2000-luvun Suomessa* –hankkeen tiimoilta. Haastattelujen perusteella hän jakaa ei-kävijät eri kategorioihin sen mukaan, onko heillä ylipäänsä kiinnostusta taidetta ja kulttuuria kohtaan ja jos on, niin minkälaiset syyt estävät kulttuuritoimintaan osallistumisen. Aktiivisten mutta estyneiden ihmisten kulttuuritoimintaa rajoittavia tekijöitä ovat Heikkilän mukaan perheellistyminen, taloudelliset syyt, esimerkiksi sairauden hankaloittama elämäntilanne sekä etenkin maaseudulla pitkät etäisyydet. Kiinnostuksen puute ja yhteiskunnallisen osattomuuden tunne selittävät puolestaan välinpitämättömästi ja jopa vihamielisesti taiteeseen ja kulttuuriin suhtautuvien ihmisten asenteita. (Heikkilä 2015, 45-50). Humanistisen ammattikorkeakoulun lehtorin Minna

Haution (2015, 83) mukaan tilan ja toiminnan tarjoaminen ei automaattisesti osallista ihmistä, joka suhtautuu taiteeseen ja kulttuuriin lähtökohtaisesti välinpitämättömästi.

2.4 Osattomuus

Osattomuus on puolestaan osallisuuden vastakohta ja sitä käytetään usein rinnakkain *syрjäytymisen* kanssa. Osattomuus menee merkitykseltään syvemmälle kuin osallistumattomuus; siinä missä osallistumattomuudella viitataan jostakin tietystä toiminnasta pois jättäytymiseen, osattomuudella tarkoitetaan yleisesti tunnetta yhteiskunnallisesta kuulumattomuudesta.

Käytännössä osallistumista estävät tekijät estävät myös osallisuutta. Osallisuutta estävät (toisin sanoen syrjäytymistä aiheuttavat) tekijät ovat kuitenkin Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry:n toiminnanjohtaja Elina Pajulan mukaan vielä monitahoisempia. Ne voivat olla henkilökohtaisia kuten kiire, elämäntilanne, rahan puute tai terveydelliset syyt. Myös henkilökohtaiset ominaisuudet kuten ujous tai huono itsetunto voivat vaikuttaa. Tärkeitä osatekijöitä ovat passiivisen ympäristön vaikutus sekä tiedon ja kiinnostuksen puute. Tämä käy ilmi vuonna 2007 toteutetun Työ, toimeentulo ja osallisuus Itä-Suomessa (Tosi) -hankkeen tuloksista (Pajula 2014, 15).

Pajula nostaa osattomuuden yhteydessä esille tietyt syrjäytymisvaarassa olevat kansalaisryhmät, joille suunnattuja palveluja tulisi erityisesti lisätä. Näitä ryhmiä ovat muun muassa ikäihmiset, päihteiden käyttäjät ja mielenterveyskuntoutujat, pitkäaikaistyöttömät sekä vammaiset (Pajula 2014, 18-19).

Myös Särkelä-Kukko (2014, 45-46) ja Rouvinen-Wilenius (2014, 58-59) ovat pohtineet osallisuutta ja osattomuutta heikommassa yhteiskunnallisessa asemassa olevien kannalta. Osallisuuden kannalta oleelliset sosiaalinen, kulttuurinen ja taloudellinen pääoma jakautuvat väestössä epätasaisesti; mitä korkeampi sosiaaliekonominen asema, sen todennäköisemmin ihminen kokee osallisuutta. Heikompiosaisilla ei usein ole halua eikä kykyä maksaa palveluista eikä heitä välttämättä edes kiinnosta hakeutua palvelujen pariin. Tämä johtaa valitettavan usein tilanteeseen, jossa eniten tukea kaipaavat ihmiset saavat sitä kaikkein vähiten. Osallisuuden toteutumiseen

vaikuttavat Särkelä-Kukon ja Rouvinen-Wileniuksen mukaan myös yhteiskunnan asenteellinen ilmapiiri sekä yksilön omat voimavarat, jotka vaihtelevat elämäntilanteiden mukaan. Jos ihminen kokee olevansa yhteiskunnan hyljeksimä, ei osallisuuden tunnetta luonnollisesti voi syntyä.

Sinikka Sassi nostaa artikkelissaan Kulttuurinen identiteetti ja osallisuus (2002) esille myös yhteiskunnassa vallitsevan teknologisen ja sosiaalisen eriarvoisuuden osallisuutta estävänä tekijänä. Palvelujen ja verkostojen suunnitteluvaiheessa saatetaan epähuomiossa sivuuttaa jopa kokonaisia väestöryhmiä, joilla ei ole tiettyjä kielellisiä tai koulutuksellisia taitoja. Esimerkiksi nopea teknologinen kehitys luo jatkuvasti uusia osallistumiskanavia mutta tietyt väestönosat, kuten syrjäkylillä asuvat ikäihmiset ja maahanmuuttajat, ovat vaarassa jäädä näiden uudenlaisten osallistumisväylien ulkopuolelle.

Kuten edellä on mainittu, on osallisuuden edellytyksenä aina toiminnan omaehtoisuus. Pajulan (2014, 20-21) mukaan osallisuuden edistämisen tulisikin aina nousta ihmisen omista lähtökohdista ja elämänympäristöstä, ei järjestelmän tarpeista. Siksi onkin tärkeää, että ihmisten omaehtoisia osallistumistapoja ja omia yhteisöjä tuetaan ja siten luodaan edellytyksiä osallisuuden kokemuksille. Särkelä-Kukko (2014, 47) on samaa mieltä; yksilölle on annettava valtaa ja vastuuta omasta elämästään lisäämällä nimenomaan omaehtoisien osallisuuden mahdollisuuksia palvelujärjestelmässä ja yhteiskunnassa.

2.5 Osallisuuden uudet muodot

Tanskalaiset tutkijat Gillet Balling ja Nanna Kann-Christensen esittävät Jutta Virolaisen (2015b, 55) mukaan, että digitaalisen kulttuurin läpimurron jälkeen on vaikea jaotella ihmisiä kulttuurin aktiivisiin käyttäjiin ja passiivisiin ei-käyttäjiin sen perusteella, käyvätkö he kulttuurilaitoksissa ja –tapahtumissa, lukevatko kirjoja tai katsovatko elokuvia. Nykyään lähes mitä tahansa voi tehdä verkossa. Digitaalisen kulttuurin osallisuudessa on kuitenkin enemmän kyse kulttuurisesta *sisällöntuotannosta* kuin kulttuurin vastaanottamisesta ja kiinnostuksen osoittamisesta.

Digitaalisen ajan kulttuuria määrittelevät osallistuminen, jakaminen, levittäminen, kierrättäminen, yhteisöllisyys ja liittyminen. Kulttuurin omaehtoinen tuottaminen sekä oman ajattelun ja ilmaisun ilmentäminen ovat astumassa perinteisemmän kulttuuri- ja kansalaistoiminnan rinnalle. Kynnys omaehtoiseen kulttuuriseen tuottamiseen ja kansalaisvaikuttamiseen on muun muassa sosiaalisen median myötä yhä matalampi. "Osallisuuden kulttuuria" tuotetaan institutionaalisten rakenteiden ulkopuolella, ihmisten omissa yhteisöissä. Digitalisoituminen on mahdollistanut teosten uudelleen käyttämisen ja jakamisen. Tämä on Jutta Virolaisen mukaan hämärtänyt korkean ja matalan kulttuurin eroja, sekoittanut ammattilaisen ja amatöörin rooleja ja vaikuttanut ihmisten suhtautumis- ja käyttäytymistapaan kulttuuria kohtaan (Virolainen 2015a, 25).

Myös medianomi Jussi Linkolan ja verkkopedagogi Päivi Timosen mukaan internet on avannut suurelle yleisölle uusia osallistumismahdollisuuksia. Kansalaistoiminnan kannalta kannanottaminen, aloitteiden tekeminen, kommentoiminen ja asioiden näkyviksi saattaminen on nykyään huomattavasti helpompaa kuin aikana ennen internetiä. 2000-luvulla yhteisöllinen sisällöntuotanto ja sisältöjen jakaminen verkossa on tullut yhä vaivattomammaksi sosiaalisen median räjähtävän yleistymisen myötä (Linkola & Timonen 2015, 99-100).

Oulun yliopiston arkkitehtuurin osaston assistentti Raine Mäntysalon ja arkkitehtuurin professori Kaj Nymanin mukaan ihmisten on kuitenkin saatava kohdata toisensa samassa tilassa, pelkkä verkossa tapahtuva kohtaaminen ei riitä toteuttamaan todellista osallisuutta. Pelkkä mielipiteiden esittämisen mahdollistaminen ei ole autenttisen osallisuuden mahdollistamista sillä joku muu on silloin jo tehnyt suunnitelmat. Niinpä ihmisille on annettava mahdollisuus osallistua sisällöntuotantoon heti alusta lähtien (Mäntysalo & Nyman, 2002).

Pia Bäcklundin, Jouni Häklin ja Harry Schulmanin toimittama *Osalliset ja osaajat – Kansalaiset kaupungin suunnittelussa* –teos pohtii tilaa, paikkaa ja maisemaa osallisuuden näkökulmasta. Digitalisoitumisesta huolimatta yksilön mahdollisuus vaikuttaa omaan fyysiseen elinympäristöönsä voi olla merkittävä edellytys paikallisen identiteetin vahvistumiselle ja osallisuuden tunteen syntymiselle. Ihminen antaa elintilalleen omia merkityksiä muun muassa muistojen ja kokemusten perusteella. Tilan kokemi-

nen on yksilöllistä ja riippuu erilaisista tekijöistä kuten väestöryhmästä; sama tila voi olla yhdelle täynnä mahdollisuuksia ja toiselle rajoittava (emt. 2002, 12-13). Liisa Horellin ja Heikki Kukkonen (2002, 245-247) mukaan ihmisen ja ympäristön vuorovaikutussuhde vaikuttaa vahvasti minuuden syntymiseen ja rakentamiseen. Ihmisellä on luontainen halu muokata ympäristöä omia tarpeitaan paremmin vastaavaksi. Ympäristökokemukseen vaikuttavat yksilön itsensä lisäksi myös yhteisöt, joihin hän kuuluu: yhteiskunta säätelee ympäristössä toimimisen reunaehtoja.

Vahva kulttuuri-identiteetti on osallisuuden kannalta olennainen tekijä. Siinä keskeisessä asemassa ovat vuorovaikutus, kuulluksi tuleminen kokemus ja tunneperäinen samaistuminen muihin ryhmän jäseniin. Sassin (2002, 65) mukaan kansallinen yhteisyys on heikentynyt ja esimerkiksi harrastuksiin perustuvat kulttuuriryhmät ovat aiempaa hajanaisempia.

3 OSALLISUUDEN LISÄÄMISEN KEINOJA KULTTUURIALALLA

Kulttuuritoimintaan osallistumista voidaan edistää puuttamalla osallistumista estäviin tekijöihin, joita on käsitelty luvussa 2. Tietyt väestöryhmät tarvitsevat esimerkiksi taloudellista tukea tai apua liikkumiseen. Osa kaipaa puolestaan seuraa kulttuuriaktiiviteetteihin. Tähän lukuun olen kerännyt tutkimuskirjallisuudessa mainittuja, kulttuurialalla sovellettuja keinoja osallisuuden lisäämiseen.

3.1 Yleisötyö

Tunnettu japanilainen yleisötyön tutkija Nobuko Kawashima (2006) erottaa yleisötyön ja osallisuuteen tähtäävän työn jo lähtökohtaisesti toisistaan; hänen mukaansa kulttuurilaitosten tekemä yleisötyö kohdistuu taide- ja kulttuuriyleisöihin ja ei-osallistujiin, kun taas osallisuuden yhteiskunnallinen näkökulma keskittyy syrjäytyneisiin ihmisiin huolimatta heidän kiinnostuksen kohteistaan. Kawashiman mukaan yleisötyö koostuu *kulttuuriin osallistamisesta, laajennetusta markkinoinnista, maun kultivoinnista ja ylei-*

sömäärän kasvattamisesta. Kullakin osa-alueella on hänen mukaansa omat kohde-ryhmät, toimintamuodot ja päämäärät. Osa-alueista ainoastaan ensiksi mainitulla on mahdollista tavoitella kokonaan uusia yleisöjä. Varsinaista osallisuuteen tähtävää toimintaa Kawashima kutsuu *sosiaaliseksi osallistamiseksi*. (Kawashima 2006, 55-72; Lindholm 2015, 29; Virolainen 2015a, 24; Sorjonen & Sivonen 2015, 15-17.) Kawashiman näkemyksessä korostuvat toisin sanoen osallistumisen ja osallisuuden merkityserot.

Osallistaminen ei automaattisesti mahdollista omaehtoista toimintaa, joten se ei automaattisesti johda aidon osallisuuden toteutumiseen. Yleisötyö mainitaan kuitenkin tutkimuskirjallisuudessa lähes poikkeuksetta yhtenä keinona lisätä osallisuutta kulttuurialalla. Yleisötyöllä voidaan tarkoittaa esimerkiksi työpajatoimintaa, taidelaitokseen tutustumista, taiteilijavierailuja tai keskustelutilaisuuksia.

Yleisöpohjan laajentamisella eli yleisömäärän kasvattamisella tarkoitetaan Birgit Mandelin mukaan aktiivista prosessia, jossa kehitetään uusia lähestymistapoja markkinointiin ja myynninedistämiseen, erilaisia tapoja taiteen näytteille asettamiseen ja jakeluun sekä uusia koulutuskeinoja, joilla viestitään erilaisten kohderyhmien kanssa ajatuksista, sisällöistä ja estetiikasta. Uusien yleisöryhmien kiinnostuksen herättämiseksi tarvitaan uusia taiteen ja kulttuurin välittymisen muotoja rakentamaan siltoja ihmisten yksityiselämän ja kulttuurimaailman välille. Siltojen rakentaminen edellyttää ihmislähtöistä ajattelua; uusista yleisöistä ja heidän ajatuksistaan tulee olla aidosti kiinnostuneita (Mandel 2008). Taulukko 2 esittelee tiivistetysti Mandelin viisi yleisöpohjan laajentamisen strategiaa. Taulukossa mainitut keinot on hyvä huomioida kaikenlaista kulttuuritoimintaa järjestettäessä mutta on syytä muistaa, etteivät ne automaattisesti johda osallisuuden toteutumiseen.

Humanistisen ammattikorkeakoulussa toteutettujen tutkimusten mukaan erilaisista taidelaitosten järjestämisestä tempauksista ja ilmaispäivistä hyötyvät lähinnä kulttuurin aktiiviset harrastajat, jotka muutenkin ovat todennäköisiä kävijöitä (Lindholm 2015, 25-26). Samaan johtopäätökseen ovat päätyneet myös yleisötyön tutkijat Hilppa Sorjonen ja Outi Sivonen (2015). Heidän mukaansa yleisötyö ei useimmiten tavoittele ei-kävijöitä ja on toisinaan lähtökohtaisesti jopa ei-kävijät poissulkevaa. Ei-kävijöiden osallistamiseksi tarvitaan toisin sanoen uudenlaisia osallistamismalleja. Sorjosen ja

Sivosen (2015, 96) mukaan yleisötyötä tulee kehittää yhä vuorovaikutteisempaan suuntaan.

Strategia	Keinot
Palvelustrategia	Asiantuntevan, käyttäjäystävällisen ja erilaisten ihmisten tarpeet huomioonottavan ympäristön luominen. Tavoitteena taata osallistujalle kokonaisvaltaisesti miellyttävä kulttuurikokemus.
Tapahtumastrategia	Erikoistapahtumien järjestäminen perinteisestä poikkeaviin aikoihin tai epätavallisissa paikoissa. Eri taidemuotojen ja kulttuurikontekstien yhdisteleminen.
Outreach -strategia	Taidelaitosten jalkautuminen omien tilojensa ulkopuolelle. Yhteistyö erityisryhmien edustajien kanssa.
Vuorovaikutussuhdestrategia	Pyrkimys luoda satunnaiselle kävijälle kokemus yhteenkuuluvuudesta taiteeseen ja kulttuuriin. Keinoina esimerkiksi erilaiset jäsenohjelmat.
Välittymis- eli mediaatiostrategia	Pyrkimys räätälöidä taide- ja kulttuuritoimintaa vähemmän koulutetuille väestöryhmille ja muille epätyypillisille kulttuuriyleisöille.

Taulukko 2: Mandelin (2008) viisi strategiaa uusien yleisöryhmien saavuttamiseksi

Epätyypillisiä kävijöitä voi houkutella taidelaitokseen järjestämällä niissä toimintaa, joka ei suoraan liity taiteeseen tai tarjota ohjelmaa sellaisille ihmisille, jotka eivät ennen ole käyneet kyseisessä laitoksessa. Tämä haastaa sekä kävijät että järjestäjät kohtaamaan ja parhaassa tapauksessa voittamaan omat ennakkoluulonsa; epätyypilliset kävijät saattavat pitää taidelaitoksia elitistisinä paikkoina mutta heihin itseensäkin suhtaudutaan usein stereotyyppisesti. Epätyypillisillä kävijöillä on kuitenkin paljon osaamista ja yhteisöllisyyttä, jota järjestäjien tulee osata arvostaa. (Lindholm 2015, 18; 25-26; 29; 139).

Sen sijaan, että keskitytään saamaan ihmiset taidelaitoksiin, on osallisuuden kannalta kuitenkin olennaisempaa pohtia, miten kulttuuritoimintaa voidaan jalkauttaa kulttuurilaitosten ulkopuolelle *osaksi ihmisten jokapäiväistä elämää*. Kulttuuritapahtumissa käymisen voidaankin sanoa olevan vasta ensimmäinen askel osallistumiseen ja siitäkin on vielä matkaa aidon osallisuuden tunteen syntymiseen. Tapahtumien yhteydessä järjestetty yleisötyö syventää joka tapauksessa katsojan kokemusta, mikä toki osaltaan helpottaa kulttuurin juurruttamista osaksi hänen elämäänsä.

Suomalaisessa yleisötyössä korostuu Lindholmin mukaan kaksi suuntausta: taidelaitosten jalkautuminen omien rajojensa ulkopuolelle sekä henkilökohtaisuuden painottuminen. Jalkautumistempaukset suunnataan usein erityisryhmille ja ne toteutetaan esimerkiksi sairaaloissa, kouluissa tai palvelutaloissa. Haja-asutusalueella järjestettävillä tempauksilla tavoitellaan kulttuurin tasapuolisempaa saavutettavuutta eri alueiden välillä. Henkilökohtaista kokemusta korostetaan järjestämällä yksilölliseen tarpeeseen perustuvia toimintoja. Esimerkiksi Helsingissä ja Espoossa järjestetään *kulttuurikaveritoimintaa*, joka on suunnattu pääasiassa ikääntyneille, vammaisille ja mielenterveyskuntoutujille (Lindholm 2015, 19).

3.2 Omaehtoisen kulttuurin tuottaminen

Osallisuuden taustalla on aina ajatus omaehtoisuudesta. Mahdollisuudet tuottaa omaehtoista kulttuuria ovat Lindholmin mukaan parantuneet Suomessa. 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa alettiin puhua elämisyhteiskunnasta yhtenäiskulttuurin muroksen ja ihmisten lisääntyneen elämishakuisuuden myötä. Kulttuurialalla pyrittiin tuottamaan aiempaa enemmän moniaistisia, kuluttajakeskeisiä ja yhteisöllisiä tapahtumia. Taiteellisen sisällön lisäksi tuotantotyössä alettiin korostaa osallistujan tunneperäistä kokemusta (Lindholm 2015, 21-22).

Omaehtoisen kulttuuritoiminnan järjestämisessä tärkeintä on yhdessä tekemisen mahdollistaminen. Pienetkin yhdessä tekemisen ja kokemisen hetket ovat yhtä arvokkaita kuin isommat tapahtumat. Tällaisen toiminnan valmistelemiseen ja toteuttamiseen kaivataan taloudellusta ja tiedollista tukea. Kulttuurijärjestöillä, yhdistyksillä ja

seurakunnilla on suuri merkitys kulttuurin elävöittämisessä ja vaalimisessa, kulttuuri- ja taideharrastusten mahdollistamisessa sekä ihmisten yhteenkuuluvaisuuden ja yhteisen identiteetin vahvistamisessa. Luovien vastakohtien maaseutu –ohjelmassa ennustetaan virtuaalisten yhteisöjen kasvattavan tulevaisuudessa merkitystään perinteiseen yhdistystoimintaan nähden. Perinteisten yritysten kannattaa siitä huolimatta – tai juuri siksi – pyrkiä kehittämään omaa toimintaansa uudistuvien vaatimusten tasolle (Luovien vastakohtien maaseutu, 34-35).

2000-luvun trendinä on ollut vakiintuneiden kulttuuri-instituutioiden kiertäminen. Tällä viitataan siihen, että tapahtumia ja toimintaa tuottavat lisääntyvässä määrin itseorganisoituneet, sitoutumattomat ja vapaaehtoisvoimin toimivat tekijät. Kulttuurikentällä vietetään esimerkiksi erilaisia yhteisöllisiä teemapäiviä, kaupunginosafestivaaleja ja erilaisia yhdistysten ja kansalaisjärjestöjen semipoliittisia kaupunkitapahtumia. Kuntien rooli onkin Lindholmin mukaan muuttumassa kulttuuripalveluiden tuottajasta kuntalaisten itse tuottaman toiminnan mahdollistajaksi (Lindholm 2015, 22). Vaikka yleisesti puhutaan kaupunkikulttuurin noususta, pätee edellä mainittu kehityssuunta yhtä lailla haja-asutusalueisiin: asukkaiden itse järjestämät, yhteisölliset tapahtumat ja tempaukset lisäävät osallisuutta ja elävöittävät maaseutua.

Jutta Virolainen huomauttaa, että teknologista kehitystä seurannut kulttuurin digitaalinen läpimurto on otettava huomioon omaehtoisen kulttuurin tuottamista sekä ei-käyttäjäyhtä pohtiessa. Ihmiset, jotka eivät käy taidelaitoksissa ja –tapahtumissa ja sen vuoksi leimautuvat ei-käyttäjiksi saattavat olla hyvinkin aktiivisia kulttuurin kuluttajia epämuodollisemmilla foorumeilla kuten internetissä tai kaduilla. (Virolainen 2015b, 55).

3.3 Yleisön osallistaminen sisällöntuotantoon

Kulttuuriyleisö halutaan yhä useammin nähdä aktiivisena sisällöntuottajana passiivisen vastaanottajan sijaan. Usein yleisön valjastaminen sisällöntuotantoon kytkeytyy joukkoistamisen (*crowdsourcing*) ajatukseen. Joukkoistamisella tarkoitetaan sitä, että toimeksiantaja antaa rajatun tehtävän yleisön ratkaistavaksi ja luottaa joukkoälyn kykyyn tuottaa hyviä tuloksia. Yksi osa joukkoistamista on joukkorahoitus (*crowdfun-*

ding). Lindholmin mukaan käytännössä kuka tahansa voi ryhtyä joukkorahoittajana taiteen ja kulttuurin tukijaksi ja päästä täten osalliseksi jotakin itselleen tärkeää hanketta (Lindholm 2015, 20).

Toukokuussa 2016 Helsingissä avattiin uudistettu kaupunginmuseo, jonka kehittämiseen yleisö oli saanut vaikuttaa. Museon verkkosivuilla ylläpidetyssä asiakaspaneelissa oli yhä tuhat jäsentä. Lisäksi suunnittelijat tekivät näyttelyissä ryhmähaastatteluja, joiden avulla pyrittiin tavoittamaan tärkeiden asiakasryhmien toiveet ja ideat. Kaupunginmuseon verkkosivujen mukaan ensimmäiset näyttelyt koostuvat eronneiden lahjoittamista esineistä ja kaupunkilaisten kokoamista muistoista. Uuden kaupunginmuseon hankepäällikkö ja reformirehtori Ulla Teräs toteaa Museolehden (4/2014) Reeta Holman artikkelissa, että osallisuuden toteuttamiseksi museon toimintamalleihin oli tehtävä kokonaisvaltainen muutos. Pelkkä toiveiden kartoittaminen ei hänen mukansa riitä, vaan toiminnalla tulee mahdollistaa kaikkien kaupunkilaisten vaikuttaminen suunnitelmiin ja niiden toteuttamiseen. Yleisö tulee nähdä kehittämisprosessin kaikissa vaiheissa tasaveroisena kumppanina, ei kohteena. (Holma 2014).

Helsingin kaupunginmuseo toteutti uuden toimintamallin kokeiluna jo tammikuussa 2015 näyttelyyn, jonka teeman ja toteutuksen oli suunnitellut 12-henkinen Pikkulauantaisaunaksi nimetty ryhmä, joka koostui eri aloja ja ikäryhmiä edustavista kaupunkilaisista. Projektin alkuvaiheessa kukin ryhmän jäsen kehitti oman tarinan ja etsi museoarkistoista kuvan tarinansa tueksi. Sitten tarina ja kuva esiteltiin ryhmän muille jäsenille. tarinat käsittelivät ihmisten henkilökohtaisia muistijälkiä, joiden perusteella ryhmän kesken muodostui yhteinen tarina. Museoammattilaiset olivat läsnä ryhmän tapaamisissa vain sivullisina. Suunnitteluvastuu oli siis tavallisilla kaupunkilaisilla. (Holma 2014).

Teatterikentällä oivallinen esimerkki yleisön osallistamisesta sisällöntuotantoon on Puhuva teatteri (*Talking Theatre*) –menetelmä, jossa teatterilaitoksen toimintaa suunnitellaan yhteistyössä yleisön kanssa. Australiassa vuonna 2008 toteutettuun tutkimukseen osallistui 336 ei-kävijää, jotka saivat kolme vapaalippua teatteriesitykseen ja lisäksi osallistuivat kolmeen vapaamuotoiseen keskustelutilaisuuteen, joissa käytiin läpi esitysten herättämiä ajatuksia, tuntemuksia ja toiveita. Osallistujat kokivat nimenomaan ryhmäkeskustelujen syventäneen heidän ymmärrystään esityksistä.

Jopa kolmannes tutkimukseen osallistuneista henkilöistä jäi pysyväksi yleisöksi. Vastaavia keskustelutilaisuuksia on sovellettu myös esimerkiksi Tanskassa vuonna 2014. Tanskalaisen tutkimuksen mukaan myös lähtökohtaisesti kielteisesti teatteriin suhtautuvat ihmiset kokivat keskustelutilaisuudet positiivisina elämyksinä, joten ne lisäsivät suvaitsevaa suhtautumista esityksiä ja esiintyjä kohtaan. (Sorjonen & Sivonen 2015, 19-20).

Helsingin kaupunginteatterilla on käytössä verkossa toimiva, yhteisöllinen käsikirjoitustyökalu *Noodi*, joka kehiteltiin yhteistyössä Metropolia Ammattikorkeakoulun kanssa osana 2008-2011 toteutettua Medios –hanketta. Työkalu on edelleen (toukokuussa 2016) kaikille avoin. Omia tekstejään voi työstää itse tai yhdessä muiden käyttäjien kanssa. Palvelu tarjoaa myös neuvoja tekstin tuottamiseen. Helsingin kaupunginteatteri on käyttänyt työkalua muun muassa lapsille ja nuorille suunnatuissa työpajoissa. Noodissa käsikirjoitettuja esityksiä on päätynt lavalle astikin: Studio Pasilassa nähtiin *Free Hugs* vuonna 2008 sekä Helsingin ja Berliinin välisen nuorten kirjoitusyhteistyöprojektin tuloksena syntynyt *15:15* –näytelmä vuonna 2012. (Sorjonen & Sivonen 2015, 50-52).

Näiden esimerkkien valossa on ilmiselvää, että yleisö ideoineen ja mielipiteineen on valjastettava mukaan sisällöntuotantoon heti alkuvaiheesta lähtien ja heillä tulee olla todellista sananvaltaa. Vain sillä tavoin voidaan luoda perusta todellisen osallisuuden eli vaikuttamisen ja voimaantumisen tunteen syntymiselle.

3.4 Taiteen soveltava käyttö

Taiteen soveltavalla käytöllä tarkoitetaan Miia Heikkilän mukaan erilaisissa ympäristöissä toteutettavaa ja erilaisille ihmisryhmille suunnattua taidetoimintaa, jolla pyritään hyvinvoinnin, osallisuuden tai innovaatioiden edistämiseen (Heikkilä M. 2015, 4). Termi on laaja-alainen sekä yhteiskunnallisesti ja sosiaalisesti latautunut.

Erilaisten kohderyhmien kanssa työskentely esimerkiksi työpajatoiminnoissa vaatii taiteilijalta sosiaalisia ja pedagogisia taitoja sekä joustavuutta. Taiteilijalla tulee myös olla riittävät taustatiedot kohderyhmästä. (Heikkilä M. 2015, 8-10.)

Taiteen soveltava käyttö ei ole yksiselitteisesti tervetullut trendi taiteilijoiden keskuudessa. Kaisa Herrasen, Pia Hounin ja Sari Karttusen selvityksessä (2013) haastateltiin 190 kuvataiteilijaa oman ammattialansa tulevaisuudenkuvista ja haasteista. Selvityksen johtopäätökset ovat epäilemättä sovellettavissa myös useisiin muihin perinteisiin taiteenaloihin. Osalla taiteilijoista on jo lähtökohtaisesti halu tuottaa taiteellaan hyvinvointivaikutuksia. Joillakin taiteilijoilla on käytännöllinen näkökulma aiheeseen: soveltavaa taidetta voidaan pitää yksinkertaisesti lupaavana työllistymismahdollisuutena. Toiset suhtautuvat suuntaukseen kriittisemmin; työnkuvan laajentaminen toiselle sektorille tai eri alojen rajapinnoille saatetaan kokea ahdistavaksi tai vaikeaksi asiaksi ja jopa uhkaksi omalle taiteilijaidentiteetille. Yhden näkemyksen mukaan taiteilijoita tarvitaan paikkaamaan julkisen sektorin supistamisen aiheuttamia aukkoja sosiaali- ja terveysalalla. (Herranen ym. 2013.) Taidetta voidaan toki käyttää esimerkiksi terapian välineenä. Laura Huhtinen-Hildén huomauttaa kuitenkin, että taiteen tai taidetoiminnan käyttö hoidon välineenä vaatii aina vähintään terapeutin tai psykologin ammattiosaamista (Huhtinen-Hildén 2013).

Lindholmin mukaan taide- ja kulttuurikentällä liikkuu myös pelkoja taiteellisen asiantuntijuuden kyseenalaistamista. Osa taiteilijoista suhtautuu lähtökohtaisesti negatiivisesti vallan jakamiseen "amatöörien" kanssa. Tästä johtuen taiteilijoiden keskuudessa ei olla yksimielisiä siitä, kuinka paljon ja kuinka pitkälle taiteen toimijuuteen uusia yleisöjä halutaan osallistettavan. (Lindholm 2015, 20).

3.5 Kulttuurinen nuorisotyö

Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen työryhmän (2012, 7) mukaan kulttuurisella nuorisotyöllä tarkoitetaan osallistumista tukevaa, kasvua edistävää ja omaehtoista toimintaa, joka vahvistaa nuorten luovaa osaamista ja ilmaisutaitoja. Toiminta on yhteiskunnallista ja yhteisöllistä.

Lähtökohtana on tarjota nuorille työkaluja, joilla he voivat ilmaista kokemuksiaan ympäröivästä maailmasta. Vakiintuneita työmuotoja ovat kulttuuriset pienryhmät ja työpajat, leireillä ja retkillä tapahtuva toiminta sekä erilaisten harrastusryhmien tuottamat

tapahtumat, joissa nuorten omat tuotokset pääsevät vuorovaikutukseen muiden harrastajien ja yleisöjen kanssa. Toiminnan ohjaajien tehtävä on mahdollistaa sopivat puitteet yhteisölliselle ja luovalle oppimisympäristölle ja itseilmmaisulle. Tärkeimpänä tavoitteena tuleekin osallisuuden periaatteiden mukaisesti olla nimenomaan nuorten omaehtoisen kulttuuritoiminnan mahdollistaminen (Helsingin nuorisoasiainkeskus 2012, 14).

Nuori Kulttuuri –säätöön kulttuurisuunnittelijana ja toiminnanjohtajana pitkään toimineen Panu Mäenpään (2015, 88-90) mukaan kulttuurisella nuorisotyöllä pyritään sekä opettamaan taidelähtöisiä menetelmiä että mahdollistamaan osallisuuden kokemuksia nuorille. Nämä tavoitteet voidaan saavuttaa ainoastaan ottamalla nuoret mukaan toiminnan suunnittelu- ja toteutusvaiheisiin. Nuori Kulttuuri –toiminnan kehittämistä ohjasi aiemmin aikuisista koostuva edustuksellinen toimikunta. Kun järjestelmää uudistettiin ja nuoret otettiin mukaan tapahtumien tuotantoon, alueellisten tapahtumien määrä kaksinkertaistui ja osallistujamäärä tuhatkertaistui. Mäenpään mukaan positiivisen kehityksen takana oli nuorten välinen ”omakielinen” viestintä, henkilökohtaisten tarinoiden ja onnistumisten tehokas jakaminen ja huomioon otetuksi tuleminen, joka synnytti kollektiivisen hyvänolon ja osallisuuden tunteen.

Nuoret suosivat järjestäytymättömiä ja spontaaneja toimintatapoja. Erityisesti kolmannella sektorilla tulisikin pohtia, kuinka tämänkaltaisilla uudentyyppisillä toimintatavoilla voitaisiin saada uutta dynamiikkaa toimintaan. Yksi mahdollisuus olisi tarjota koululaisille ja opiskelijoille harjoittelupaikkoja kylä- ja järjestötoiminnan parissa. Tällä tavoin mahdollistettaisiin nuorille toimintaan tutustuminen. Järjestöt puolestaan saisivat tuoreita näkökulmia yhteisöllisyyden uusiin muotoihin ja mahdollisuuksiin. Nuorten työllistäminen tarjoaisi myös luonnollisen tavan lisätä lasten- ja nuorten kulttuurien näkyvyyttä järjestötoiminnassa ja eri ikäryhmien välistä vuorovaikutusta. Tämä vahvistaisi kulttuurisesti kestävästä kehitystä (Luovien vastakohtien maaseutu, 28-30).

Vuoden 2009 Nuorisobarometrissä selvitettiin eri kulttuuripalvelujen merkitystä nuorille kysymällä niiden tärkeydestä elämän ja vapaa-ajanvieton kannalta. Merkitys oli kasvanut kymmenen edeltäneen vuoden aikana; enemmistö nuorista uskoi taiteen voivan vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin. Enemmän kuin kaksi kolmesta nuoresta oli kyselyn mukaan sitä mieltä, että taide avaa uusia näkökulmia maailmaan ja toimii

ilmaisukanavana. Sen sijaan nuorten tyytyväisyys kulttuuripalveluiden sisältöihin oli vähentynyt; niiden ei koettu vastaavan nuorten odotuksiin ja tarpeisiin. (Myllyniemi 2009, 64-65; 79-81).

3.6 Kulttuurinen vanhustyö

Ihmiset elävät entistä pidempään, mikä tuo uusia mahdollisuuksia sekä kulttuuripalvelujen tuottamiseen että kuluttamiseen. Yhä useammilla on työuran päättymisen jälkeen aikaa ja halua osallistua esimerkiksi yhdistystoimintaan. Nopeasti kasvava palkkatyöstä vapaa väestönosa lisää myös kulttuurin kysyntää. Hyvinvointiin ja kulttuuriin liittyvien palvelujen kysyntä on suurta erityisesti seniorikansalaisen elämäntavaiheessa. Ikääntyvien käyttäjien mahdollisuudet ja tarpeet huomioon ottavilla palveluilla tulee olemaan kasvava kysyntä (Luovien vastakohtien maaseutu, 47).

Ikääntyvien kulttuuritoiminta maaseutukuntien voimavarana –tutkimuksen (Järvelä & Rosenqvist 2007, 22) mukaan järjestötoimintaan osallistuminen osoittautui hyväksi ikääntyvien yleisen aktiivisuuden mittariksi, koska järjestötoiminnalla on aktiivisuuden kanavoijana ikääntyville suhteellisesti suurempi merkitys kuin muulle aikuisväestölle.

Vanhustyössä voidaan käyttää erilaisia taiteen elementtejä ja taiteen soveltavaa käyttöä välineenä monenlaisten tavoitteiden saavuttamisessa. Huhtinen-Hildénin (2013) mukaan esimerkiksi palvelutaloissa voidaan soveltaa erilaisia taidetta hyödyntäviä toimintatapoja. Kuvia tai musiikkia voidaan käyttää vuorovaikutustilanteen käynnistäjänä, motivaation nostajana tai yhteiseen aiheeseen johdattelijana. Taide toimii näissä tilanteissa toimintaa fasilitoivana eli muiden tavoitteiden saavuttamista helpottavana tehtävänä. Tavoitteena voi myös olla varsinainen osallistava toiminta, esimerkiksi esityksen valmistaminen yhteisten ajatusten ja kokemusten pohjalta.

Taideapteekki -toimintamallissa ammattimaista kulttuuritoimintaa viedään iäkkäiden päiväkeskuksiin, hoiva- ja hoitolaitoksiin ja ikääntyneiden omien toimintaryhmien pariin. Toiminta on lanseerattu vuonna 2001 kokeiluna Etelä-Karjalassa. Nykyään Taideapteekki –konsepti on aktiivisessa käytössä muun muassa Jyväskylässä, jossa kaupunki on rahoittanut toimintaa vuodesta 2009 lähtien. Vastaavanlaista kulttuuritar-

jontaa järjestetään myös vammaisten päiväkeskuksissa (Kangas & Kivistö 2011, 33; Partanen 2013, 14). Sinikka Partasen (2013) tutkimuksen mukaan ikäihmisten toiveet pyritään huomioimaan jo toimintojen suunnitteluvaiheessa. Itse toimintakin on useimmiten osallistavaa. Taiteilijoiden ja laitosten henkilökunnan välinen yhteistyö kaipaa Partasen mukaan pitkäjänteisyyttä, suunnitelmallisuutta ja molemminpuolista arvostusta. Samoja havaintoja tein itse tutustuessani yläsavolaiseen Kulttuuria ikäihmisille –hankkeeseen (2015) ja keskusteltuani kyseisen hankkeen taiteilijan Leena Mularin kanssa.

4 KULTTUURI MAASEUDULLA

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän asettama ja Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnoima Kulttuuriteemaryhmä on merkittävä maaseudun kulttuuripolitiikan linjaaja, joka seuraa muilla hallinnonaloilla meneillään olevia kehityskulkuja. Ryhmän laatima *Luovien vastakohtaisuuksien maaseutu 2010-2014* –ohjelma (2010) tarkastelee kulttuurimurroksen luomia mahdollisuuksia yhteisöllisyyden, kulttuuripalvelujen, luovan talouden toimintaympäristön sekä kulttuuriperinnöllisen arvon kautta.

Kuntien kulttuuritoimintalain (1992/728) mukaan kuntien tulee omalla alueellaan edistää, tukea ja järjestää kulttuuritoimintaa, taiteen perusopetusta sekä taiteen eri alojen harrastusta tukevia opetusmahdollisuuksia. Laissa ei ole kuitenkaan säädetty, millä tavoin kulttuuripalvelut on järjestettävä. Maaseudulla oleellisinta on kulttuurin lähipalvelujen, kuten kirjaston, taiteen perusopetuksen ja vapaan sivistystyön palvelujen joustava saatavuus ja saavutettavuus. Lähipalvelujen lisäksi kuntatasolla tulee olla tietoa erikoistuneempien kulttuuripalvelujen saatavuudesta ja pätevyyttä välittää tietoa niistä eteenpäin. Kuntien tulee osoittaa riittävät ja sopivat tilat kulttuuritoimintaa varten sekä tukea ja ohjata kulttuuriympäristöjen hoitoa. Toiminnan järjestämiseksi kuntalaisilla tulee olla käytössään niin kulttuuri- ja kylätaloja kuin sähköisiä palvelualustojakin (Luovien vastakohtaisuuksien maaseutu 2010, 42).

Kulttuuria kartalla. Valtion osarahoittamien kulttuuripalvelujen sijainti ja kulttuurin kustannukset Suomen kunnissa –raportissa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012) esite-

tään, että valtaosassa Suomen kunnista sijaitsee yksi tai useampi taiteen perusopetuksen pää- tai sivutoimipiste. Kirjastopalveluja sekä kansalaisopistotoimintaa on raportin mukaan tarjolla kaikissa kunnissa. Opinnäytetyöni kannalta relevanteinta on tarkastella Pohjois-Savoa. Maakunnan alueella valtionavustusta saavat kulttuuripalvelut ovat pitkälti keskittyneet Kuopioon ja osin myös muihin maakunnan suurimpiin kaupunkeihin. Taiteen perusopetuksen päätoimipisteitä sijaitsee Pohjois-Savossa kaikentyyppisissä kunnissa. Jokaisessa maakunnan kaupunkimaisessa ja taajaan asutussa kunnassa toimii vähintään yksi taiteen perusopetuksen päätoimipiste. (Mt. 155-164; 212). Kuten edellä käy ilmi, viitataan tässä nimenomaan kuntakeskuksiin. Maaseudulla ei usein ole minkäänlaisia institutionaalisia kulttuuripalveluja tarjolla. Valtionavustusta saava Rautalammin museo on joukossa yksi positiivisista poikkeuksista. Se oli myös yksi Luovaa voimaa luonnosta –hankkeen toimijoista.

Erilaisten maaseutualueiden ikärakenne poikkeaa toisistaan ja etenkin kaupunkikeskuksista. Harvaan asutulla maaseudulla ikääntyneiden osuus on selkeästi lasten osuutta suurempi, kun taas kaupunkien läheisillä maaseutualueilla lapsia on enemmän kuin ikääntyneitä. Eläkeläisväestön osuuden ennustetaan kasvavan voimakkaasti kaikilla maaseutualueilla suurten ikäluokkien ikääntyessä. Kaupunkien läheisillä maaseutualueilla myös työikäisten ja lasten suhteellinen osuus kasvaa lähitulevaisuudessa kun taas harvaan asutulla maaseudulla heidän osuutensa ennustetaan yhä vähenevän. (Kangas & Kivistö 2011, 37; Maaseutukatsaus 2015, 26-29).

Koska ikääntyneiden osuus maaseudun väestöstä on melko suuri, on tässä yhteydessä relevanttia tarkastella heidän kulttuuriaktiivisuuttaan. Pirkko Järvelän ja Olli Rosenqvistin (2007) tutkimuksessa *Ikääntyvien kulttuuritoiminta maaseutukuntien voimavarana* selvitettiin kuinka aktiivisia kulttuurin käyttäjiä ja kehittäjiä Suomen maaseutukunnissa asuvat ikääntyvät ovat. Lisäksi selvitettiin ikääntyvien valmiuksia ja halukkuutta olla mukana kehittämässä paikallista kulttuuritoimintaa. Merkittävimpiä osallistumista vähentäviä tekijöitä ikääntyneiden keskuudessa olivat yleinen kulttuurikielteisyys ja huonoksi koettu terveydentila, ei niinkään varakkuus tai sukupuoli. Tutkimuksen mukaan erityisen innokkaita kulttuuritoimintaan osallistujia ovat järjestötoimintaan, kuten kylä- ja asukas yhdistystoimintaan, osallistuvat.

Järvelän ja Rosenqvistin (2007, 38) mukaan kiinnostus kulttuuritapahtumien järjestämiseen vaikuttaa yllättäen olevan suurempaa haja-asutusalueella ja alle 6 000 asukkaan kunnassa kuin taajamassa ja 10 000–19 999 asukkaan kunnassa. Yhtenä mahdollisena selittävästä tekijänä he näkevät pienissä yhteisöissä vireänä säilyneen talkoohengen.

Kangas ja Kivistö (2011) toteavat omassa selvityksessään, että kulttuuripoliittisten linjausten soveltamisessa tulee huomioida kuntien ja alueiden erilaisuudet. Samanlaisten kulttuuripoliittisten ratkaisujen toimeenpano esimerkiksi pääkaupunkiseudulla ja maaseudun syrjäkylillä ei tunnu kovin tarkoituksenmukaiselta, sillä alueilla on hyvin erilaiset kehittämistarpeet.

4.1 Maaseudun kulttuurin murros

Kolmen viimeisen vuosikymmenen aikana on puhuttu kulttuurin murroksesta, jossa yhteiskunnan moniarvoistuminen ja siihen liittyvä yksilöllistymiskehitys sekä kansalaistoiminnan muuttuvat muodot ovat keskeisiä tekijöitä. Yksi kulttuurimurroksen piirre on kulttuurin ammattimaisen tuotannon keskittyminen alueille, joilla tavoitetaan sopivia ja riittävän suuria kohdeyleisöjä. Kulttuurin ammattimainen tuotanto ja palvelut ovatkin keskittyneet yhä vahvemmin kaupunkikeskuksiin. Haja-asutusalueilla korostuu puolestaan kulttuurin harrastajien ja kolmannen sektorin omaehtoisen kulttuuritoiminnan merkitys (Luovien vastakohtaisuuksien maaseutu, 27; 39).

Päämäärätietoinen aluekehitystyö voi toisinaan olla ristiriidassa maaseudun omaehtoisen kulttuuritoiminnan kanssa. Maaseudun aidon ja alkuperäisen kulttuurin elinvoimaisena ja uudistuskykyisenä säilyminen edellyttää paikallisten asukkaiden ja kulttuuritoimijoiden osallistamista aluekehittämisen prosesseihin ja hankkeisiin. Erityisesti tulee huolehtia siitä, että asukkaat ja maaseudun kulttuuritoimijat hahmottavat paikkansa kulttuurimurroksessa. Kulttuuritoiminta auttaa ihmisiä liittämään itsensä ja yhteisönsä niin nykyiseen, menneeseen kuin tulevaankin aikaan ja elämäntapaan (Luovien vastakohtaisuuksien maaseutu 2010, 24; 27-28).

Kulttuurimurroksen vaikutuksia maaseudulle ei kuitenkaan tule yliarvioida. Suomalainen maaseutu on aina ollut monimuotoinen erilaisten luonnonympäristöjen, sosiaaliset rakenteiden, elinkeinojen ja murteiden ansiosta. Maaseutu ei näyttäyty kaikille samanlaisena. Eri näkemysten rajapinnoilla voidaan luoda uusia toimintatapoja, tapahtumia ja palveluita (Luovien vastakohtaisuuksien maaseutu 2010, 30).

Luovien vastakohtaisuuksien maaseutu -ohjelmatyön (2010) yhteydessä järjestettyjen tulevaisuustyöpajojen perusteella voidaan todeta, että omaehtoisuus on suomalaisen maaseudun elinvoiman yksi keskeisimmistä kulmakivistä. Maaseudun omia voimavaroja tuleekin hyödyntää kehitysprosessien tukemisessa ja vahvistamisessa.

Tilastokeskuksen toteuttaman Alueiden kulttuurit (2009) -tutkimuksen mukaan kulttuurin harrastaminen on yleistä myös maaseudulla mutta maaseudun ja kaupunkien kulttuuriharrastuksissa on eroja. Kaupungeissa käydään useammin museossa, teatterissa, elokuvissa ja konserteissa. Myös kirjoja luetaan kaupungeissa enemmän. Käsitöiden tekeminen, lehtien lukeminen, valokuvaaminen ja musiikin kuuntelu radiosta on sen sijaan yhtä yleistä maaseudulla kuin kaupungeissa (Virolainen 2015a, 59-60).

Suomalainen maaseutu on harvaan asuttua ja taajamien väliset etäisyydet ovat pitkiä. Paikallisten järjestötoimijoiden vähäisyys ja ikääntyminen voivat vaikeuttaa yksityisen ja kolmannen sektorin työn pitkäjänteistä toteuttamista. Tämän vuoksi perinteisillä tavoilla tuotettuja kulttuuripalveluja on vaikea saada taloudellisesti kannattaviksi sillä käyttäjämäärät jäävät pieniksi. Nykyisin kulttuuritoiminta on vahvasti riippuvainen paikallisten kulttuuri- ja taideyhdistysten ja -järjestöjen sekä aktiivisten yksittäisten kulttuurivaikuttajien toiminnasta. Myös muiden palvelujen saavutettavuus kuntakeskusten ulkopuolisella maaseudulla on yleisesti heikko (mm. Luovien vastakohtaisuuksien maaseutu 2010).

4.2 Maaseudun kulttuurin tukeminen ja kehittäminen

Perusongelmana maaseudun kulttuuritoiminnan edistämiseksi on kulttuurin marginaalinen asema paikallispolitiikassa. Kulttuuritoiminnan kehittämiseksi asetetaan kyl-

lä hyviä tavoitteita mutta niitä ei kuitenkaan sovelleta käytännössä. Kulttuurin osuus niin isojen kuin pientenkin kuntien voimavarojen käytössä on vähäinen eikä kulttuuri-toimintaa pidetä kovin tärkeänä kunnan tehtäviä ajatellen. (Kangas & Kivistö 2011, 32.)

Sekä Luovien vastakohtaisuuksien maaseutu (2010) –ohjelmassa että Kankaan ja Kivistön (2011) laatimassa raportissa esitetään useita toimintaehdotuksia maaseutu-alueiden kulttuurielämän tukemiseksi. Seuraavassa käyn tiivistetysti läpi tämän opin-näytetyön kannalta olennaiset toimintaehdotukset.

Kuntien, alueellisten taidetoimikuntien, kyläyhdistysten ja järjestöjen tulee Luovien vastakohtien maaseutu –ohjelman (2010) mukaan aktiivisesti etsiä uudenlaisia osal-listamisen ja yhteisöllisyyden muotoja. Eri väestöryhmien saattaminen yhteen esi-merkiksi kulttuuritapahtumien avulla on oivallinen tapa vahvistaa yhteisöllisyyttä. Myös monikulttuurisuus on hyödynnettävä maaseudun kulttuurielämän vahvistajana.

Vapaan sivistystyön toimijoita kuten kansalaisopistoja tulee hyödyntää aiempaa enemmän kulttuurielämän omaehtoisuuden vahvistamisessa ja sivistyksellisen tasa-arvon edistämisessä. Kansalaisopistojen tiiviit suhteet kolmannen sektorin toimijoihin mahdollistavat esimerkiksi erilaiset kulttuuriset yhteistuotannot. Kansalaisopistot toi-mivat myös kohtaamispaikkoina; kursseille hakeutuu samoista asioista kiinnostuneita ihmisiä, mikä puolestaan vahvistaa, luo ja ylläpitää sosiaalisia verkostoja.

Monipaikkaista ja joustavaa elämäntapaa viettävät ihmiset ovat uusi voimavara ja mahdollinen uusi asiakasryhmä maaseudun kulttuuritoimintaan. Ohjelma kannustaa-kin pohtimaan osa-aikaisesti maaseudulla asuvien kuten kesämökkiläisten mahdolli-suuksia osallistua paikallisen kulttuuritoiminnan kehittämiseen. Heidän joukossaan voi olla runsaasti maaseudun kulttuurielämän kehittämistyössä tarvittavaa koulutusta, kulttuurielämän tuntemusta ja uusia näkökulmia. Toisaalta mahdollisesti erilaisten arvomaailmojen ja molemminpuolisten stereotyyppien kohtaaminen saattaa myös hankaloittaa “kaupunkilaisten” osallistamista “maalaisten” kulttuuritoimintaan. Näistä ennakkoluuloista tulisikin pyrkiä aktiivisesti eroon.

Maaseudun kulttuuritoimintaa tulee joka tapauksessa kehittää nimenomaan paikallisista lähtökohdista. Paikallisten toimijoiden konkreettisista tarpeista nousevat aloitteet huomioivat paikalliset ihmiset ja heidän elämäntapansa. Kyläyhdistysten tulee pyrkiä mahdollistamaan ihmisten omaehtoinen kulttuuritoiminta esimerkiksi tarjoamalla fyysisiä tiloja erilaisten kolmannen sektorin toimijoiden ja yksityishenkilöiden käyttöön. Tiloja kannattaa hyödyntää myös muihin kuin niiden alkuperäisiin tarkoituksiin. Kulttuuritoiminnalle voi etsiä uusia areenoita myös luonnosta.

Julkista rahoitusta tulee suunnata ei-institutionaaliselle kulttuuritoiminnalle. Ohjelma kannustaa alueelliseen yhteistyöhön ja uusien palveluverkostojen kehittämiseen. Kulttuuriosaamista tulee soveltaa eri tavoilla innovatiivisten palvelukonseptien kehittämiseksi. Eri alojen välisiä rajapintoja tulee ylittää rohkeasti. Kulttuuriyrittäjyyttä tulee tukea esimerkiksi yrittäjien täydennyskoulutusmahdollisuuksia parantamalla. Lisäksi tulee kehittää järjestöjen ja kulttuuriosuuskuntien valmiuksia tarjota luovien alojen tukipalveluita. Kolmannen sektorin toimijoita tulee tukea uusien toimintatapojen kuten virtuaalisten kulttuuriyhteisöjen käyttöönottamisessa ja kehittämisessä. Sosiaalista mediaa hyödyntävät virtuaaliset yhteisöt tuleekin nähdä uutena mahdollisuutena maaseudun omaehtoiselle kehittämistoiminnalle. Kehittyviä mobiili- ja tietoverkkoja voidaan hyödyntää palvelujen saavutettavuuden parantamiseksi.

Nykytilanteessa maaseudun kulttuurin kivijalkoja ovat sekä Kankaan ja Kivistön (2011) selvityksen että Luovien vastakohtien maaseutu –ohjelman (2010) mukaan kirjastot ja kansalaisopistot. Toimivien rakenteiden pohjalta voidaan luoda uusia toimintamalleja. Esimerkiksi kirjastoautotoimintaa soveltaen voidaan kehittää muita liikuvia kulttuuripalveluja. Sivukylille suunnattua kulttuuribussitoimintaa on toteutettu viime aikoina lisääntyvässä määrin useissa¹ kunnissa.

5 LUOVAA VOIMAA LUONNOSTA

¹ Mm. Culture on the Move CUMO –hanke (<http://www.kut.fi/cumo/>), Kulttuuribussi Kyrönmaalle -hanke (http://www.laihia.fi/files/684/KULTTUURIBUSSI_KYRONMAALLA_2014.pdf), KUULTO –hanke (<https://www.jyu.fi/ytk/laitokset/yfi/oppiaineet/kup/tutkimus/tutkprojhank/kuulto>)

5.1 Hankkeen yleiskatsaus

Luovaa voimaa luonnosta oli Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama ja Sisä-Savon kansalaisopiston koordinoima hanke, joka toteutettiin vuosina 2014-2015. Yhteistyötä tehtiin Hankasalmi-Konneveden kansalaisopiston, Savonia ammattikorkeakoulun sekä Rautalammin museon kanssa. Hankkeen tavoitteena oli haja-asutusalueiden asukkaiden aktivoiminen, kulttuurin saavutettavuuden parantaminen haja-asutusalueilla, kansalaisopistojen osa-aikaisten opettajien työllistyminen opetuskauden ulkopuolella sekä verkoston luominen taiteilijoiden, yhdistysten, yritysten ja asukkaiden välille. (Häkkinen 2014). Hankkeessa olivat mukana Suonenjoki, Rautalampi, Hankasalmi ja Konnevesi. Hanke työllisti kahdeksan taiteilijaa, joista yksi toimi hankkeessa osa-aikaisena hankekoordinaattorina.

Kohderyhmäksi valikoituivat haja-asutusalueen pienten kylien asukkaat. Kulttuuritapahtumien alueellista saavutettavuutta haluttiin lisätä viemällä niitä kaupunkikeskusten ulkopuolelle ja luontoon. Taustalla oli ajatus siitä, ettei kulttuuritoiminnan tarvitse olla sidoksissa mihinkään tiettyyn paikkaan. Hanke haastoi miettimään erilaisia paikkoja, jotka voivat toimia kulttuuriareenoina haja-asutusalueilla, joista ihmiset eivät helposti pääse kuntakeskusten kulttuurilaitoksiin.

Taiteilijat haastettiin toimimaan myös oman erikoistumisalansa ulkopuolella ja osallistujille mahdollistettiin moneen eri taiteenalaan tutustuminen. Hankkeen laadulliseksi tavoitteeksi olikin alkuvaiheessa määritelty uusien poikkitaiteellisten työpajojen luominen sekä taiteilijoiden monipuolisen osaamisen näkyväksi tuominen. Maaseudun kylien väestörakenteen mukaisesti osallistujat olivat valtaosin lapsiperheitä ja vanhempaa väestöä. Hankkeen taiteilijat toimivat yhteistyössä kylien alueilla toimivien kyläyhdistysten, yhdistysten ja yritysten kanssa.

Tapahtumia mainostettiin pääasiassa paikallislehdissä ja julistein sekä sosiaalisessa mediassa. Tapahtumat keräsivät vaihtelevan määrän yleisöä. Viimeinen tapahtuma (Törmälän Taiteiden yö) keräsi yhteen kaikki toimijat aiemmista työpajaprosesseista. Sekä tapahtumat että niitä edeltäneiden työpajojen prosessit ja tulokset dokumentoi-

tiin kiertäväksi näyttelyksi, joka on suuren yleisön nähtävillä vuoron perään kaikissa mukana olleissa kunnissa.

4.2 Työpajat ja tapahtumat

Hankkeen määrällinen tavoite oli järjestää kahdeksan työpajaproessia kahdeksassa kylässä neljän kunnan alueella. Kaikki työpajaproessit olivat poikkitaiteellisia. Työpajat olivat monivaiheisia ja ne jakautuivat usean päivän ajalle. Jokainen työpajaproessi kulminoitui yleisölle avoimeen tapahtumaan.

Ajankohta	Kunta	Kylä	Toiminto
Maaliskuu 2015	Hankasalmi	Häähninmäki	Lumenveistotyöpaja
Toukokuu 2015	Suonenjoki	lisvesi	Kesänavaus
Toukokuu 2015	Suonenjoki	Myllykoski	Luontopolku, korin-punontatyöpaja
Kesäkuu 2015	Hankasalmi	Venekoski	Ulvovan myllärin matkassa -työpaja
Kesäkuu 2015	Konnevesi	Sirkkamäki	Kyläjuhla
Elokuu 2015	Konnevesi	Majaniemi	Työpajat ja karhunpeijaiset
Elokuu 2015	Rautalampi	Kerkonkoski	Teatterityöpajat
Elokuu 2015	Suonenjoki	Myllykoski	Puutarhajuhlat
Syyskuu 2015	Rautalampi	Törmälä	Taiteiden yö

Taulukko 3: Luovaa voimaa luonnosta -työpajat

Hankkeen ensimmäinen toiminto oli Hankasalmen Häähninmäellä maaliskuussa 2015 järjestetty lumiveistostyöpaja. Tilaisuuteen osallistui 61 henkilöä. Suunnittelusta ja toteutuksesta vastasivat Ristimäen kyläyhdistys, Häähnintupa, paikallinen 4H-kerho, kolme hanketaiteilijaa sekä lumenveistotekniikassa avustanut tuotemuotoilun opettaja Kuopiosta.

Järjestyksessä toinen toiminto oli yhteistyössä lisveden ja Voima virtaa ry:n kanssa toteutettu kesänavaus Suonenjoen lisvedellä. Kesänavaus koostui villiyrtnäyttelystä, liike- ja runotyöpajasta, teatterityöpajasta, Muistojen maisemat – tarinankeruukierroksesta sekä koko perheen tapahtumasta. Osatapahtumat järjestet-

tiin viiden päivän aikana useassa eri paikassa Iisveden kylän alueella. Yhteensä osatapahtumiin osallistui 172 henkilöä. Suunnittelussa ja toteutuksessa oli mukana viiden hanketaiteilijan lisäksi paikallinen yhteistyöyrittäjä Sininen Majatalo.

Kolmas työpajakokonaisuus järjestettiin Suonenjoen Myllykoskella. Kokonaisuus koostui toukokuussa 2015 järjestetyistä pajumaja- ja kyltityöpajoista sekä kaikille avoimesta *Touko-tontun kadonnut aarre* –luontopolusta sekä elokuussa 2015 järjestetyistä *Vilja-tontun puutarhajuhlilla*. Luontopolku oli osallistava seikkailu, jonka varrella ratkottiin tehtäviä suomalaisten taruolentojen kanssa. Puutarhajuhlissa opeteltiin muun muassa juhlatanssia ja laulettiin live-karaokea. Toukokuun toimintoihin osallistui yhteensä 220 henkilöä ja elokuun tapahtumaan 45 henkilöä. Suunnittelusta ja toteutuksesta vastasivat hanketaiteilijat, Savonia ammattikorkeakoulun musiikki- ja tanssinopettajaopiskelijat sekä paikallisena yhteistyökumppanina Myllykosken Kievari.

Neljäs kokonaisuus oli Hankasalmen Venekoskella toteutettu *Ulvovan mylläriin matkassa*. Alunperin suunnitelmissa oli ollut yhteisötaidetta veistoksen rakentamisen muodossa sekä erityisesti Venekosken kesäteatterilaisille suunnattuja äänenkäytön harjoituksia ulvontakurssin muodossa. Työpajat eivät kuitenkaan tavoittaneet kovin paljon ihmisiä, joten niiden sisältöä muutettiin vastaamaan paremmin pienen yleisön tarpeita. Kokoontumisissa kokeiltiin ulvontatekniikkaa, laulettiin yhteislauluja ja liikuteltiin jättinukkeja. Osallistujia oli kolmessa tapahtumassa yhteensä 17 henkilöä. Suunnitteluun osallistui neljä Venekosken nuorisoseuran jäsentä mutta toimintoihin osallistujat olivat kaikki Hankasalmen kirkonkyläläisiä ja ulkopaikkakuntalaisia. Toteutuksessa oli mukana hanketaiteilijoiden lisäksi Savonia ammattikorkeakoulun opiskelijoita.

Viides kokonaisuus järjestettiin Konneveden Sirkkamäellä. Kokonaisuuteen kuului erityisesti lapsille ja nuorille suunnattuja maalaus- ja tanssityöpajoja sekä kyläjuhla. Työpajoja järjestettiin yhteensä 11 kappaletta ja niihin osallistui 4-11 henkilöä. Kyläjuhlaan osallistui 180 henkilöä. Maalaustyöpajoissa toteutettiin yhteisöllinen maalaus uudistetun kylätalon seinälle. Tanssityöpajoissa suunniteltiin osallistava flashmob –tanssi, joka esitettiin kyläjuhlassa. Suunnittelusta ja toteutuksesta vastasivat hanke-

taiteilijat, Savonia ammattikorkeakoulun opiskelijoita, Sirkkamäen kyläyhdistys sekä paikallinen 4H-kerho.

Kuudentena järjestettiin teatterityöpajakokonaisuus Rautalammin Kerkonkoskella. Nämä työpajat oli suunnattu aikuisille. Kokonaisuuteen kuului ilmaisutaitotyöpajojen lisäksi kädentaitotyöpajoja, joissa valmistettiin Seuralan lavasteverhot, maalattiin lavan seinät ja katto sekä rakennettiin uudet lavastesermit. Ilmaisutaitotyöpajoissa valmisteltiin esitys Katkelmia, joka esitettiin Seuralan Iltamissa. Iltamissa esiintyi hanketaiteilijoiden ja työpajoihin osallistuneiden lisäksi Kerkonkosken alakoululaisia sekä lausuntataiteilija Raili Vesterinen. Pajatyöskentelyyn osallistui vaihtelevasti noin 19 henkilöä, joista 11 henkilöä ilmaistutaitopajoihin ja loput 9 henkilöä kädentaitopajoihin. Iltamissa oli esiintyjien lisäksi yleisöä noin 60 henkilöä. Suunnittelusta ja toteutuksesta vastasivat hanketaiteilijat, Savonia ammattikorkeakoulun opiskelijat ja kylän edustajana paikallinen urheiluseura Kerkonkosken Ketterä.

Seitsemäntenä kokonaisuutena toimi Konneveden Majaniemessä järjestetty luontopäivä, joka piti sisällään päivän aikana toteutettuja kädentaitotyöpajoja sekä illemmalta järjestetyt "karhunpeijaiset". Tapahtumapaikka sijaitsi Etelä-Konneveden kansallispuistossa hankalien kulkuyhteyksien päässä ja sinne oli hankkeen puolesta järjestetty laivakuljetus. Paikalle pääsi myös omalla veneellä. Työpajat vetivät niukasti yleisöä, yhteensä niissä ja illan tapahtumassa kävi 19 hankkeen ulkopuolista osallistujaa. Osallistujat olivat kesäpaikkakuntalaisia. Suunnittelusta ja toteutuksesta vastasivat hanketaiteilijat ja Savonia ammattikorkeakoulun opiskelijat yhteistyössä yrittäjä Seppo Puttosen (Konneveden Luontopalvelujen) kanssa.

Kahdeksas, ja viimeinen, osatapahtuma järjestettiin Rautalammin Törmälässä. Tavoitteena oli koota yhteen kaikkien osatapahtumien toteuttajat ja osallistujat Taiteiden yön merkeissä. Konseptista kehiteltiin mahdollisimman osallistava: toimijoiksi kutsuttiin myös paikallisia taiteen harrastajia ja ammattilaisia. Työpajoja, esityksiä, taidenäyttelyjä ja työnäytöksiä tuottikin hanketaiteilijoiden lisäksi suuri joukko paikallisia osaajia. Toteutus onnistui yli odotusten: tapahtumakokonaisuus kasvoi pienen kylän mittakaavassa massiiviseksi. Esiintyviä ryhmiä oli yli 30 kappaletta ja tapahtumapaikalla kävi viiden tunnin aikana arviolta 600 henkilöä.

5.3 Jatkohanke: Kulttuuri kylässä

Luovaa voimaa luonnosta on saanut jatkoa Sisä-Savon Sävelet ry:n koordinoiman Kulttuuri kylässä –hankkeen muodossa. Kyseessä on monitaiteellinen kulttuurihanke, joka toteutetaan viiden kunnan alueella. Mukana jatkohankkeessa ovat myös Luovaa voimaa luonnossa –hankkeessa mukana olleet Konnevesi, Suonenjoki ja Rautalampi sekä uusina kuntina Tervo ja Vesanto. Kulttuuri kylässä –hankkeen päämäärä on tuoda kulttuuria jokaisen ihmisen saataville ja antaa kaikille mahdollisuus nauttia erilaisista kulttuurielämyksistä omalla paikkakunnalla. Kaksivuotisen hankkeen päärahoittaja on Leader-yhdistys Mansikka ry ja sen kokonaisbudjetti on noin 250 000 €.

Hankkeen aikana toteuttavat kulttuuritoiminnot toteutetaan pääasiassa samalla kaa-valla kuin Luovaa voimaa luonnossa –hankkeessa; sen aikana järjestetään muun muassa erilaisia poikkitaiteellisia esityksiä, lyhytkursseja, kulttuuriperimää painottavia yhteislaulutilaisuuksia sekä kulttuurijoulukalenteri. Toiminnot toteutetaan pääasiassa kesäaikaan paikallisten taiteilijoiden ja alueen nuorien kesätyöntekijöiden sekä har-rastajien kanssa. Nuorten kesätyöntekijöiden työllistämällä pyritään nuorten osalli-suuden entistä tehokkaampaan lisäämiseen.

Hanketaiteilijoita on mukana viisitoista. Yksi hankkeen tavoitteista on edelleen työllis-tää oman alansa opettajina toimivia taiteilijoita opistoajan ulkopuolella. Hanke toteu-tetaan pääosin yhteistyössä paikallisten yhdistysten ja yritysten kanssa. Lisäksi yh-teistyötä tehdään kaikkien hankealueen kuntien kanssa. Tarkoituksena on perustaa hankkeelle oma kotisivu, jolla toimintoja esitellään esimerkiksi tallentein tai livelähe-tyksin ja luodaan näin mahdollisuus päästä niihin osalliseksi myös muualla kuin pai-kan päällä. (Markkanen 2015)

Siinä missä Luovaa voimaa luonnosta –hankkeessa toimintoihin osallistuminen oli ilmaista, osasta Kulttuuri kylässä –hankkeen esityksistä ja kursseista tullaan veloit-tamaan kohtuullinen pääsymaksu. Tällä pyritään viestimään kulttuurityön arvoa ja merkitystä tekijöilleen elannon lähteenä. (Markkanen 2015)

Myös muita jatkohankkeita on vireillä. Kyläyhdistyksistä on Sisä-Savon kansalaisopiston rehtorin Kirsti Häkkisen (2015) mukaan toivottu, että Luovaa voimaa luonnosta -hankkeen myötä kokeiltua toimintaa jatkettaisiin tapahtumien merkeissä jatkossakin. Esimerkiksi Häähniinmäen lumiveistostyöpaja voidaan jatkossa järjestää kyläläisten omin voimin, sillä tarvittavat muotit on rakennettu ja perustekniikka on hankkeeseen osallistuneilla kyläläisillä hallussa.

6 MENETELMÄT

Arviointitutkimus tuottaa havaintoja, johtopäätöksiä ja kehittämissuosituksia arvioitavan kohteen vahvuuksista ja heikkouksista. Olennaista on hyvien ja huonojen asioiden tasapaino. Arvioitavan kohteen heikkoudet tulee käsitellä parantamis- tai kehittämiskohteina. (Virtanen 2007, 25.)

Arviointitutkimuksella pyritään toiminnan vaikutusten selvittämiseen ja niiden perusteella toimintastrategioiden parantamiseen. Toiminnan vaikuttavuutta mitataan tarkastelemalla, kuinka hyvin sen tulokset ja vaikutukset edistävät sen erityisiä ja yleisiä tavoitteita. Toiminnan hyödyllisyys selviää tarkastelemalla, miten hyvin tulokset ja vaikutukset vastaavat kohdeväestön tarpeita. Toiminnan pysyvyyttä arvioitaessa tulee pohtia, missä määrin myönteisten muutosten voidaan odottaa kestävän toiminnan päätyttyä. (Virtanen 2007, 91) Tässä arviointitutkimuksessa vaikuttavuuden tarkastelu ulottuu paitsi toiminnan lopputuloksiin, myös sen toimintatapoihin.

Arvioinnin asema tutkimuksen ja tieteen kentässä on jokseenkin epäselvänä. Sitä pidetään enemmänkin useiden tieteenalojen soveltavan toiminnan muotona kuin omana tieteenalanaan. (Virtanen 2007, 33.) Kuten mikä tahansa tieteellinen tutkimus, laadukas ja tieteellisesti pätevä arviointi vaatii kuitenkin harkittua tutkimusasetelmaa, aineiston keräämistä, analyysiä ja tulkintaa. Tutkimuksellisuus lisää arviointitiedon luotettavuutta ja merkityksellisyyttä (Kivipelto 2008, 12).

Tämän arviointitutkimuksen lähestymistapa on pääasiallisesti summatiivinen eli se keskittyy toiminnan tuloksellisuuden arviointiin. Toisaalta se lähestyy formatiivista eli

toiminnan kehittämiseen pyrkivää arviointia, sillä toimintaa pyritään arvioinnin avulla kehittämään tulevia hankkeita ja kyläyhteisöjä varten. Tarkoituksena oli selvittää, missä määrin hanke täytti tavoitteensa ja onko tavoitteiden saavuttamisesta seurannut tarkoittamattomia seurauksia. Aineiston kerääminen tutkimusta varten tapahtui hankkeen keski- ja loppuvaiheissa, kuten summatiivisessa arvioinnissa yleensä. (Antila 2011, 20.)

Arvioinnin luotettavuus on suhteellista ja monitasoista. Sillä voidaan viitata tuotettavan tietoon, arviointiprosessiin ja arviointiraporttiin. Ympäröivä yhteiskunta sekä toimijoiden arvot ja asenteet määrittävät arviointiprosessia. Arviointi on aina arvosidonnaista, minkä vuoksi se ei myöskään koskaan ole täysin objektiivista. Arviointi tulee suorittaa arvioinnin kohteiden ehdoilla. Tällöin saatu tieto on kokemuksellista ja käytännöllistä. Ulkopuolisen tekemä arviointi tuottaa erilaista tietoa kuin itsearviointi. Mahdollisimman objektiivinen, yhteisöllinen ja monipuolinen arviointiprosessi vaatii sekä ulkoista arviointia että sisäistä itsearviointia. Kun toiminta on hajautuneena verkostoihin, on myös arvioinnin tapahduttava eri verkostoissa. Kattavan kokonaiskuvan muodostaminen voi olla haasteellista, mikäli joku olennainen osapuoli ei näe tarpeelliseksi olla mukana prosessissa. (Antila 2011, 30-31; 38).

6.1 Aineiston hankintamenetelmät

Arvioinnit ovat käytännössä hyvin vaihtelevia ja niissä voidaan yhdistellä monia eri näkökulmia. Erilaisissa arviointitutkimuksissa voidaan soveltaa erilaisia aineiston hankintamenetelmiä. (Antila 2011, 20). Tämä arviointitutkimus on tyypiltään laadullinen. Laadullisessa tutkimuksessa käytetyt tiedonhankintamenetelmät ovat avoimempia ja vapaamuotoisempia kuin määrällisessä tutkimuksessa.

Tätä arviointia varten on kerätty aineistoa pääasiallisesti haastatteluilla ja ryhmähaastatteluilla sekä havainnoimalla. Nämä tiedonhankintamenetelmät ovat joustavia ja tuottavat avointa tietoa, joten ne soveltuvat hyvin laadulliseen tutkimukseen. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Teemahaastattelussa samat aihepiirit toimivat jokaisen haastattelun runkona mutta kysymysten muotoilu ja järjestys vaihtelevat. Teemahaastattelussa korostuvat haastateltavien tulkinnat tutkittavasta asiasta.

(Tuomi & Sarajärvi 2009, 73-75; Ruusuvuori & Tiittula 2005, 11). Haastateltavat olivat hanketaiteilijoita, hankekuntien kulttuuritoimen edustajia, Savonia ammattikorkeakoulun opiskelijoita sekä kyläyhteisöjen edustajia. Suuri osa haastattelutilanteista johti avoimeen keskusteluun, sillä haastattelut toteutettiin useimmiten ryhmissä. Haastateltavia kertyi yhteensä 23 kappaletta, joista taiteilijoita ja taiteilijoina toimineita opiskelijoita oli 10, johtoryhmän jäseniä 6 ja kyläyhteisöjen edustajia 7 kappaletta. Haastateltavat on analyysissä koodattu H-merkkinnällä ja juoksevalla numerolla. Osallistuminen aluetaitelijahankkeissa -webropol-kyselyyn ja kyläyhteisöjen edustajille lähetettyyn sähköpostikyselyyn vastasi yhteensä 5 henkilöä, joista taiteilijoita oli 3, johtoryhmän jäseniä 1 ja kyläyhteisöjen edustajia 1 kappaletta. Kyselyihin vastanneet on analyysissä koodattu V-merkkinnällä ja juoksevalla numerolla. Litteroitavaa haastattelumateriaalia kertyi yhteensä 5 tuntia ja 25 minuuttia.

Laadullisen arviointiperinteen yksi peruslähtökohdista on Petri Virtasen (2007, 206) mukaan johtopäätösten muodostaminen yhteistyössä arvioinnin eri intressitahojen kanssa. Haastattelujen lisäksi aineistoina on käytetty Luovaa voimaa luonnosta -hankkeen osallistujien itsearviointeja, hankesuunnitelmaa, hankkeen väli- ja loppuraportteja, puolistrukturoituja kyselyjä sekä soveltuvaa tutkimuskirjallisuutta.

Onnistuakseen laadullisen tutkimuksen tulee täyttää tietyt perusvaatimukset. Näitä ovat validiteetti eli pätevyys, reliabiliteetti eli luotettavuus, objektiivisuus eli puolueettomuus, taloudellisuus, nopeus ja ajantasaisuus sekä oleellisuus ja käyttökelpoisuus. Validiteetilla arvioidaan, kuinka hyvin tutkimusmenetelmä ja siinä käytetyt mittarit vastaavat tutkittavaa ilmiötä. Luotettavan tutkimuksen tulokset eivät ole sattumanvaraisia. Tietoja on kerättävä systemaattisesti luotettavista lähteistä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 134-137). Tässä tutkimuksessa tietoja kerättiin tasapuolisesti hankkeen eri osapuolilta ja useilla eri menetelmillä, mikä mahdollisti kerätyn tiedon ristiintutkimisen ja validiteetin varmistamisen. Luotettavuutta lisää myös hankkeen ulkopuolinen, puolueeton taho arviointitutkimuksen toteuttajana.

6.2 Aineiston analyysimenetelmät

Laadullisessa sisällönanalyysissä aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Tutkittava aineisto voi olla käytännössä mikä tahansa tekstimuotoinen tai sellaiseksi muunnettu materiaali. Sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.)

Sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti. Erona on analyysin ja luokittelun perustuminen joko aineistoon tai valmiiseen teoreettiseen viitekehykseen. Teoriaohjaava analyysi asettuu näiden kahden ääripään välimaastoon; se etenee aineistolähtöisesti mutta teoreettiset käsitteet (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108-118.) Tässä opinnäytetyössä sisällönanalyysi perustuu haastatteluihin, joita peilataan olemassa olevaan tutkimustietoon. Kyseessä on siis teoriaohjaava sisällönanalyysi.

Teoriaohjaava sisällönanalyysi etenee kolmivaiheisena prosessina aineistolähtöisen analyysin tapaan. Ensin aineisto redusoidaan eli pilkotaan pieniin osiin, sitten klustroidaan eli ryhmitellään ja lopuksi abstrahoidaan eli käsitteellistetään. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108). Haastatteluaineisto on ohjeistuksen mukaisesti litteroitu ja sen jälkeen etsitty siitä arviointitutkimuksen kannalta olennaiset ilmaukset, joista on tehty yhteenveto analyysia varten.

Analyysimenetelmänä tässä opinnäytetyössä on käytetty haastatteluaineiston teemoittelevaa sisällönanalyysiä. Teemoitteluvaiheessa aineisto on ryhmitelty eri aihepiirien mukaan ja luokiteltu sen mukaan, mitä kustakin teemasta on sanottu. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.) Litteroidun haastattelumateriaalin tarkastelu johtaa esiymmärryksen syntymisen kautta aineiston laajempaan sisäistämiseen. Vasta esiymmärryksen pohjalta aineisto voidaan ensin ryhmitellä eri kategorioihin ja sen jälkeen luokitella eli vertailla ja yhdistellä eri kategorioita toisiinsa. Sisällönanalyysin luokitusrunon lähtökohdaksi on tässä arviointitutkimuksessa otettu teemahaastattelun aiheet ja eri osapuolten näkökulmat niihin. Koska aineisto koostui pitkälti teemahaastatteluista, oli aineiston pilkkominen eri teemoihin helppoa.

Analyysi on teemoitettu neljään eri osa-alueeseen: haastatteluaineistoa on tulkittu hanketaiteilijoiden, kuntien, osallisuuden sekä saatavuuden ja saavutettavuuden näkökulmista.

7 ANALYYSI

7.1 Hanketaiteilijoiden näkökulma

Kaisa Herrasen, Pia Hounin ja Sari Karttusen selvityksen (2013) mukaan useat taiteilijat tuntevat sosiaalista painetta työnkuvansa laajentamiseen. Tulevaisuuden kompetenssikartoituksessa teemoiksi nousivat muun muassa taiteen soveltava käyttö, yrittäjyys ja liiketoimintaosaaminen sekä monialainen toiminta. Eri alojen rajapinnoilla työskentelemisen oletetaan yleistyvän muun muassa taloudellisten muutosten ja teknologisen kehityksen myötä. Tämä lisää paineita oman ammattiosaamisen monipuolistamisesta, lisäkoulutuksen hankkimisesta ja verkostoitumisesta. (emt. 2013.)

Yksi ratkaisu on yrittäjyys- ja liiketoimintaopintojen sisällyttäminen taidekoulutukseen. Toisen näkökulman mukaan taiteilijoiden tulee hyödyntää muiden osaamista ostamalla tai tekemällä yhteistyötä eri alojen ammattilaisten kanssa. Kolmas vaihtoehto on verkottuminen kentän muiden toimijoiden kanssa, jolloin kyse voisi olla perinteisestä taiteilijajärjestötoiminnasta tai vaikkapa taiteilijoiden ja kuraattori-tuottajien kollektiiveista. (Herranen ym. 2013.)

Luovaa voimaa luonnossa -toimintaan osallistuneiden taiteilijoiden odotukset hankkeesta saatavien hyötyjen suhteen liittyivät nimenomaan verkostoitumiseen, työllistymiseen ja oman taiteellisen työn näkyvyyden parantamiseen. Kuntarajojen yli toimiminen ja siten oman toiminta-alueen laajentaminen koettiin hyvin positiiviseksi asiaksi. Kaikki mukana olleet taiteilijat olivat tyytyväisiä yhteistyön ja hankkeen myötä muodostuneen verkoston toimivuuteen. Uusien ja yhä laajempien verkostojen avulla mahdollisuudet erilaisten yhteistyöprojektien hakemiseen ja toteuttamiseen kasvavat tulevaisuudessa.

Voisi sanoa, että hanke [--] möi taitelijoiden osaamisen kylille, ja nyt eri tahot tuntevat paremmin eri alojen lahjakkaita taiteilijoita eri kunnista ja eri taiteen aloilta. (H01, 2016)

--oli tosi hienoa nähdä että taiteilijat on todella hyvin verkottunu keskenään ja sanon myös että se on aika tärkeää (--), kun suurin osa on tuntiopettajina meidän opistoissa, jotka tekevät yksin työtä, nii (--), näyttäisi ainaki, että se keskeinen verkottuminen ja toisten taiteilijoiden, eri taidealojen ihmisten yhteistyö on hirmu iso voimavara selkeesti tässä projektissa. (H01, 2016)

Kaikki [mukana olevat taiteilijat] on melkeen tuntiopettajia, et kaikki puurtaa omassa opistossa itekseen ja omien opiskelijoittensa kanssa, nii on ollu niin hedelemällistä tehdä yhteistyötä muiden taiteilijoiden kanssa, jopa eri alojen taiteilijoiden [kanssa] jakaa näkemyksiä samoista teemoista. (V04, 2016)

Paluumuuttajana minulla ei ollut enää paikallisia verkostoja, joten hankkeen aikana loin niitä lähes nollasta. Vaikka jännitin paljon kohtaamisia, ne olivat myönteisiä ja rohkaisivat minua olemaan enemmän kontaktissa ympäröivän yhteisön kanssa. (V02, 2016)

Taiteilijaverkostot ovat tärkeitä täällä suurten kaupunkien kulttuurielämän ulkopuolella. Tärkeää on olla eristäytymättä ympäristöstä, koska myös sen tulkkinä on [taiteenlajin nimi] kyettävä toimimaan. Verkostot ovat ensisijaisen tärkeitä, jos meinaa saada produktioit valmiiksi ja yleisöä niille. Kaikissa näissä Luovaa Voimaa Luonnossa -hanke auttoi minua. (V02, 2016)

Rajoja kokeiltiin monessa asiassa. Toiminta toteutettiin yli kuntarajojen ja taiteilijat työskentelivät myös oman erikoisalansa ulkopuolisissa tehtävissä, mikä koettiin yksimielisesti hyväksi asiaksi.

Saa kasvaa siinä ja löytää semmosta itelle, ettei junnaa siinä samaa omaa juttua, ku oppii kattomaan toisesta vinkkelistä ja [--] saa voimaa myöski siihen omaan työhön ja ideointiin ja sitte saa niitä yhteistyötahoja, joihin kanssa voi tehdä niitä juttuja myöhemminki. (H05 2015)

Hallintotehtävät ja dokumentointi veivät odotettua enemmän aikaa ja osa johtoryhmästä korostikin aikataulutuksen tärkeyttä tulevissa hankkeissa.

Hankkeeseen osallistui myös joukko Savonia ammattikorkeakoulun musiikin- ja tanssinopettajaopiskelijoita, jotka toimivat hanketaiteilijoiden ohjauksessa. Opiskelijat kokivat yksimielisesti hankkeeseen osallistumisen lisänneen ymmärrystä taiteen sovel-

lettavuudesta, omista työmahdollisuuksista eri yhteisöissä ja verkostoitumisen tärkeydestä. He kokivat hankkeen myös kehittäneen heidän improvisointitaitojaan ja antaneen heille valmiuksia hallita monialaisia työtehtäviä aiempaa tehokkaammin.

7.2 Kuntien näkökulma

Maaseutupoliittisen kulttuuriyhteistyöryhmän mukaan monialaisten ja innovatiivisten kulttuuripalvelujen kehittämiseksi maaseudulla tulee hyödyntää erilaisia aluepoliittisia kehittämistyökaluja. Ulkopuolisen rahoituksen käyttö edellyttää usein erilaisia julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyörakenteita. Näissä yhteistyömalleissa kunnat toimivat usein eräänlaisina järjestelijöinä, paikallisen osarahoituksen myöntäjinä ja hankehallinnon ammattiosajina. (Luovien vasta kohtien maaseutu, 42).

Luovaa voimaa luonnossa –hankkeessa mukana olleet kunnat osallistuivat hankkeen rahoittamiseen pienellä omarahoitusosuudella, mikä oli osa kuntien sitouttamisprosessia. Vastineeksi odotettiin uudenlaista kulttuuritoimintaa ja asukkaiden aktivoimista. Erään kyselyyn vastanneen mukaan omavastuuosuutta pidettiin kohtuullisena ja jopa tarpeellisena.

Suosittelen jatkossakin sitä, ettei ihan kaikkea tarjota ilmaiseksi vaan hankitaan myös taiteilijoille arvostusta sitä kautta, että myös kulttuuripalveluista pitäisi oppia maksamaan kohtuullisia summia. (V01, 2016)

Hankkeen johtoryhmässä jokaista kuntaa edusti paikallisen kulttuuritoimen edustaja. Hankkeen arviointivaiheessa kuntien kannalta oli merkittävintä selvittää, loiko hanke jatkuvuutta kylien kulttuuritoiminnalle, vaikuttivatko hankkeen toiminnot kylien vireystasoon ja kehittivätkö ne alueen matkailuyrittäjien toimintaa. Hankkeesta toivottiin ponnahduslautaa vapaaehtoiseen, yhteisöllisyyttä edistävään toimintaan. Hankkeen toimintojen toivottiin tavoittavat myös sellaiset henkilöt, joiden kosketus kulttuuriin ja taiteeseen on ollut vähäinen.

Luovien vastakohtien maaseutu –ohjelmassa (2010) linjataan, että kyläkulttuurin kehittämisen tulisi pitää sisällään esimerkiksi kulttuurijärjestöjen, toimintaryhmien, koulujen, kansalaisopistojen ja vaikkapa kirjastojen toiminnan yhteistyön kehittämistä,

joka vastaa kylän kulttuurielämän tarpeisiin. Yhtenä mahdollisuutena omaehtoisen kyläkulttuurin edelleen kehittämiseen nähdään nimenomaan asukkaiden yhteistyö paikallisten taitelijoiden kanssa. Luovaa voimaa luonnosta -hanke on kuin tämän toimintapide-ehdotuksen esimerkkitapaus.

Kuntien kulttuuritoimen edustajat kokivat kuntarajojen yli toimineen yhteistyön erittäin positiiviseksi asiaksi. Yhteistyön jatkokehittämistä kuvattiin tarpeelliseksi. Hankkeen työpajaprosessien koettiin lisänneen pienten yhteisöjen osallisuutta ja aktiivisuutta.

Kuntien taloustilanteen ku tietää, nii eipä tämmösiä juttuja varmaan muuten juurikaan olis pystytty järjestämään, jos ei tän hankkeen kautta. Ja yhteistyöllä, että ei pieni kunta kyllä olis tämmöstä pystynyt pyörittämään yksin. (H12, 2015)

Erityisesti keski-ikäisten aikuisten osallistamiseksi tarvitaan erään johtoryhmän jäsenen mielestä vielä enemmän rohkaisemista.

--kaiken kaikkiaan tosi hieno [hanke] ja yli kuntarajojen tää on menny ja sitten taiteilijat ja taitajat on kohdannu toisiaan ja varmasti jää elämään siitä. Ja sitten se, että on myös nää kyläläiset ollu mukana tässä hommassa. Se varmaan tarvii vielä enemmän sit sellasta tsemppaamista siellä, että ihmiset uskaltaa lähtee mukaan näihin. (H10, 2015)

Paikalliset hanketaiteilijat olivat tyytyväisiä hankkeen myötä lisääntyneistä kulttuuritoiminnan aktivointimahdollisuuksista maaseudulla.

Olen iloinen, että [muun muassa] OKM ja Taike näkyvät täällä pääkaupungin ja maakuntien ykköskaupunkien ulkopuolella. [Esimerkiksi] läänintaiteilijaprojektien toteuttaminen vaatii paikallisia verkostoja ja sellaisia syntyy tällaisten hankkeiden myötä myös keskuskaupunkien ulkopuolelle. (V02, 2016)

Erään johtokunnan jäsenen mukaan hallintokuntien yhteistyössä erityisesti koulu- ja kulttuuritoimien yhteistyö oli keskeisessä asemassa.

7.3 Osallisuuden näkökulma

Kyläyhdistysten intressi oli aktivoida oman kylän asukkaita ja lisätä yhteisöllisyyttä oman kylän alueella.

Kyläyhdistys on heräämässä uinuvasta unesta aktiiviseksi toimijaksi. (H12, 2015)

Hyvä henki sillee oikein uhku, että vaude, että me ollaan kaikki yhdessä. (H01, 2015)

Pajoihin osallistuneiden ihmisten tyytyväisyys ja yhteistyö oli hankkeen parasta antia. Se että saa ihmiset toimimaan yhdessä oli mahtavaa. (V03, 2016)

Hankkeen tärkeimmiksi osallistamiskeinoiksi nousivat kyläyhdistysten ja matkailuyrittäjien kanssa yhteistyössä järjestetyt työpajaprosessit. Kyläyhdistysten mukanaolon merkitystä korostettiin hankkeen arviointivaiheessa. Erityisesti painotettiin kyläyhdistyksen edustajan tai muun paikallisen tahon yhteyshenkilön sitouttamista hankkeeseen. Venekosken työpajaprosessissa paikallisen toimijan sitouttamisessa ei hanketaiteilijoiden mielestä onnistuttu, mitä pidettiin suurimpana osasyynä kyseisen työpajaprosessin vähäiseen osallistujamäärään. Häähninmäen työpajaprosessissa kyläyhdistykseltä tuli aluksi ristiriitaista palautetta; työpajan toteutukseen oltiin lopulta tyytyväisiä mutta työn jakautumisen suhteen oli ilmennyt epäselvyyksiä (H01, 2015). Häähninmäki oli hankkeen ensimmäinen työpajaprosessi. Sitä pidettiin opipaikana sitouttamisvaiheen ja toimivan kommunikaation tärkeydestä tulevaisuudessa. Muihin työpajoihin olivat kaikki osapuolet tyytyväisiä.

Jossaki voi olla just se, et ajatellaan että no joo ne tulee ne taiteilijat ja hoitaa homman. Että sitä niinku ite ajattelin, et se, siinä meidän jutussa tekis nyt toisin, et yrittäs saaha sitä kylää [mukaan]. Mut että niissä on monet tekijät mitkä siis myöski estää, että [--] millon ne sattuu niinku kohalleen, se yhteisö ja sitte se porukka ja se tekeminen. (H03, 2015)

Hankkeessa mukana olleet kylät ovat pieniä yhteisöjä ja paikallisesti tunnetun ja luotetun toimijan läsnäolo madaltaa kyläläisten kynnystä osallistua toimintaan. Sitouttamisvaiheessa on pyrittävä luomaan molemminpuolinen luottamus mukana olevien tahojen välille. Eri toimijoiden roolien tulee olla selkeät ja kaikkien osapuolten tiedossa.

Hanketaiteilijoiden ja muiden asianosaisten mukaan osallisuuden toteutumista tulee tarkastella laajemmin kuin laskemalla työpajoihin osallistujia. Osallisuus on monita-

hoinen kokonaisuus eikä sen tulkitseminen pelkästään taidetyöpajatoimintaan osallistumiseksi ole tarkoituksenmukaista.

Tietysti mikä määritellään kulttuuriksi ni on oma kysymyksensä. Mutta tuossa kun äsken seurasin kun [--] ihmiset tapaavat toisiansa nii sitä toki voidaan pitää kulttuuritekona. Mutta myöskin ajatellaan niin, et juuri vaikkapa vuorovaikutuksen määrä lisääntyy näitten tapahtumien [avulla]. (H09 2015)

Työpajat oli pääasiallisesti tarkoitettu kaikenikäisille. Suuri osa niistä suunniteltiin kuitenkin lasten ja nuorten näkökulmasta. Nimenomaan aikuisille suunnattuja työpajaprosesseja olivat lisvedellä järjestetty Muistojen maisema -tarinatyöpaja sekä Kerkonkosken teatterityöpajat. Varsinaisen taidetoiminnan lisäksi useisiin työpajoihin osallistui suuri joukko lasten ja nuorten omaisia sekä muita kyläläisiä paikallaolon ja toiminnan seuraamisen merkeissä.

[--] ihmisiä meillä oli täällä ruokahuolto esimerkiksi, että paikalliset teki talkoilla meille ruokaa. Ja sitte tuli tuomaan ruokaa, sekä mennen että tullen saatto viipyä tunnin tuossa ja neuvoo meitä paikoissa. [--] Heil on se tuntemus, et miten se menee niinku oikeesti. [--] Vaikka he ehkä eivät itse miellä et olivat pajassa mukana, mutta... Mutta olivat. Ihan taatusti. (H03, 2015)

[--] kun menee tuttujen ihmisten kanssa tekemään jotain vierasta, niin oppii uusia piirteitä ja sitte tavallaan saa yhteisiä kokemuksia, niin se ehkä luo sitä yhteisöllisyyttä sen [ja] tiivistää sitä yhteisöä. (H04, 2015)

Ilmaiset koko kylän juhlat ovat vetäneet taiteen pariin koko kylän väen. Lavaste-, verhonvärjäys-, seinämaalaus-, varjotyö- ja punontatyöpajat ovat olleet sellaisia esimerkkejä taiteilijoiden osaamisesta, mikä on innoittanut ihmisiä kehittämään omaa ympäristöään. (V01, 2016)

Työpajojen sisältö ja markkinointi pyrittiin pitämään tarpeeksi käytännönläheisenä ja helposti lähestyttävänä; tällä pyrittiin välttämään potentiaalisissa osallistujissa mahdollisesti herääviä negatiivisia mielle yhtymiä liian elitistisestä ja korkealentoisesta taiteesta. Työpajoihin ja tapahtumiin haettiin matalaa osallistumiskynnystä. Suurin osa hankkeen toteuttajista koki, että tässä myös onnistuttiin. Yksi haastateltu totesi kuulleensa useilta sellaisilta henkilöiltä, jotka eivät olleet aiemmin olleet juuri kulttuuri-toiminnoissa mukana, että he olivat hankkeen toimintojen myötä innostuneet kulttuurin harrastamisesta. Myös muiden haastateltujen mukaan työpajat houkuttelivat kulttuuriharrastajien lisäksi myös ihmisiä, jotka eivät kokeneet itseään taiteellisiksi. Eräs

haastateltu arveli kuitenkin, että moni olisi saattanut jättää tulematta paikalle, jos työpajoja olisi markkinoitu yksinomaan taide- ja kulttuuritoimintana. Moninaiset työpajatiimit koostuivat joka tapauksessa hyvin erilaisten alojen ja ikäryhmien edustajista. Lopputuloksessa jokaisen työpanos näkyi taiteellisena kokonaisuutena.

[--] moniki ehkä lähtee [--] luontotapahtumaan mukaan, niin se ei välttämättä ehkä tule tietosesti ajatelleeks sitä [--] kulttuurinäkökulmaa, [--] koska varmaan jos ois oikeen vahvasti sitä tuonu esille niin moni ois voinu jäähä kotiinki, koska se voi olla se semmone vieras alue siinä, mut et se tulee tavallaan huomaamatta. (H04, 2015)

Erään haastatellun mielestä tällainen ikään kuin vahingossa koettu kulttuurielämys voi herättää vastaanottajassa uudenlaista kiinnostusta kyseiseen toimintaan.

[--] ihmiset on usein silleen et mitä – mitä se taide nyt on vähän semmosten korkeampien ihmisten juttu ja että kun tuodaan tänne kylälle nii tavalliset maa-laiset tulee kanssa tänne tapahtumiin, et ne ei aattele et siel on vaan se kirkonkylän kerma. Et mä luulen, että se oikeesti tuo sellasta halua osallistua myös muuhunkin taiteeseen. (H01, 2015)

Omaehtoisuus näyttäytyi hankkeen toiminnoissa siinä, että paikalliset toimijat ja kyläyhteisöt otettiin mukaan toimintaan jo suunnitteluvaiheessa. Kyläyhteisöjen osallistaminen suunnitteluun toteutui kaikissa kahdeksassa työpaja- ja tapahtumakokonaisuudessa. Lähes kaikki haastatellut kokivat toimintojen lisänneen alueella asuvien omaehtoista kulttuuritoimintaa. Kahdelle haastatellulle oli jäänyt käsitys, ettei omaehtoinen kulttuuritoiminta ollut juurikaan lisääntynyt hankkeen myötä.

Sitouttamisvaiheen onnistuminen koettiin merkittäväksi koko hankkeen osallistavuuden takaamisen kannalta. Johtoryhmän mukaan yhdessä työpajaprosessissa ei onnistuttu sitouttamaan paikallista tahoja tarpeeksi tehokkaasti: Venekosken ohjelmakokonaisuus vaikutti suunnitteluvaiheessa erittäin lupaavalta mutta myöhemmin kävi ilmi, että nuorisoseuran jäseniä ei oltukaan onnistuttu sitouttamaan toiminnan toteuttamiseen. Kyseisen työpajan osallistumismäärä jäi hyvin pieneksi verrattuna hankkeen muihin työpajoihin ja harvat paikalla olijat tulivat Venekosken ulkopuolelta. Häähniinmäen ohjelmakokonaisuus onnistui useimpien asianosaisten mielestä hyvin mutta paikallinen kyläyhdistys ei ollut yksimielisen tyytyväinen toteutukseen. Johtoryhmän mukaan kyläyhdistys oli mahdollisesti odottanut valmista kokonaisuutta,

vaikka ajatuksena oli nimenomaan ollut kaikkien osapuolten suunnitteluun ja toteutukseen osallistuminen. Toimijoiden roolit eivät toisin sanoen olleet täysin selvillä kaikille osapuolille, minkä johdosta yhteistyökumppanien sitouttamisvaihe ei onnistunut täydellisesti myöskään Häähniinmäellä.

Kaikki johtoryhmän jäsenet olivat arviointivaiheessa yksimielisiä kyläyhteisöjen mukana olon ja alueen asukkaiden kuulemisen tärkeydestä hankkeen onnistumisen kannalta. Myös mukana olleiden taiteilijoiden paikallisuus oli monien mielestä merkittävä tekijä: olemassa olevia kontakteja ja hyvää paikallistuntemusta pidettiin yhtenä osatekijänä työpajojen osallistujien ja yleisön löytämisessä. Toimivan verkoston luominen tulevaa yhteistyötoimintaa varten on tämänkin vuoksi hyvin tärkeää. Olennaisen tärkeäksi koettiin myös selkeä eri toimijoiden välinen viestintä, jolla varmistetaan riittävä tiedonkulku kaikille asianmukaisille tahoille.

--ei riitä että ne ihmiset on innostuneita kenenkä kanssa sää puhut, koska se pitää olla se työpajaporukka ja se siellä taustalla, että jos sul on kolme ihmistä kenen kanssa sä keskustelet ja ne on innoissaan mutta sit ei ookaan ketään muuta – (H03, 2015)

Eräs kyselyyn vastaaja (V03) koki hankkeen helpottaneen dialogin käymistä organisaatioiden ja kuntalaisten välillä ja siten lisänneen asukkaiden mahdollisuuksia vaikuttaa kulttuuritoimintaan.

Hankkeen myötä kylien alueella etsittiin uusia kulttuuriareenoita luonnosta ja hyödynnettiin jo olemassa olevia fyysisiä tiloja. Ajatuksena oli lisätä tilojen monikäyttöä.

Kerkonkosken pajoissa ja tapahtumassa vauhditettiin seurantalokunnostustoimia kulttuuri- ja tapahtumakäyttöön, mikä toi lisäintoa yhdistysaktiiveille jatkaa toimenpiteitä, kun nähtiin tilan muuttuminen visuaalisesti miellyttävämmäksi ja näyttämön toimivammaksi. Uudet, muunneltavat lavastuselementit on otettu käyttöön myös ala-asteen esitystoiminnassa. (V02, 2016)

Erään vastaajan (V03) mukaan palvelujen suunnitteluideoita on käsitelty hanketyöryhmän lisäksi alueen kunta- ja kulttuuritoimijoiden kanssa. Yhteisöistä tulleita toiveita on huomioitu seuraavissa hanke- ja kulttuuritoiminnan suunnitteluissa. Viestiä on viety päättävälle taholle toimijoiden omia verkostoja hyödyntäen ja kehoitettu yksilöitä ja yhteisöjä omaan aktiivisuuteen ideoiden esilletuomisessa. Kyseisen haastattelun

mielestä kulttuuritoimintaa on kuitenkin hankalaa juurruttaa osaksi alueen vakiintuneita toimintamalleja hanketyöskentelyn rajallisten aikaresurssien puitteissa. Yhteinen toimintakulttuuri ja toimivat verkostot voidaan saavuttaa vain jatkuvalla toiminnalla muuten toiminnan vaikutuksia ja osallistujien edistymistä on hyvin vaikea todentaa. Useiden haastateltujen mukaan ihmisten aktiivisuus ja yhteisöllisyys on hankealueella lisääntynyt ja uusia kylien kulttuurihankkeita on hankkeeseen osallistuneiden kylälaisten taholta vireillä useita.

7.4 Saatavuuden ja saavutettavuuden näkökulma

Kaikki haastatellut olivat kysyttäessä sitä mieltä, että hanketoiminnoilla oli parannettu kulttuurin alueellista saatavuutta ja saavutettavuutta alueella. Kulttuuritoiminnan jatkuttamista haja-asutusalueelle kiiteltiin yleisesti. Osaan hankkeen tapahtumista oli järjestetty myös bussikuljetuksia muilta kyliltä. Kuntakeskuksista kyliin suuntautuvia kuljetuksia ei kuitenkaan ollut hankkeen budjetin puitteissa mahdollista toteuttaa. Pitkät välimatkat kaupunkikeskuksiin selittävät osaltaan kulttuuriharrastusten vähyyttä haja-asutusalueilla. Muun muassa Riie Heikkilän (2015, 47) mukaan etäisyys kulttuuritarjonnasta on yksi keskeisimpiä aktiivisuutta rajoittavista tekijöistä maaseudulla.

-- ehkä tällasia ei lähtis välttämättä hakemaan muualta [--] mutta sitten ku se [kulttuuri] tuodaan tänne mejän keskelle ja me tehdään itse porukalla, nii varmasti joo! Se on hyvä juttu et se tuodaan tänne ruohonjuuritasolle. (H08, 2015)

Minusta on aika ennakkoluulottomastikin tuotu tämmöseen maalaisyhteisöön niinku semmosia elementtejä, joita ei normaalisti välttämättä oo. (H03, 2015)

Erään kyselyyn vastanneen (V04) mukaan yksi hankkeen tavoitteista oli ohjata syrjäkyläasukkaita sisäistämään se ajatus, että taide voi olla osa heidän elämäänsä omalla kylällä eikä aina tarvitse lähteä kuntakeskuksiin saamaan kulttuurielämyksiä. Kulttuuritoiminta mielletään edelleen helposti institutionaalisen kulttuurin kuluttamiseksi tai tekemiseksi. Tärkeää olisikin sisäistää taiteen ja kulttuurin tekijästä ja paikasta riippumaton itseisarvo.

Kolme haastateltua mainitsi Kerkonkosken aikuisille suunnatun teatterityöpajan olleen yksi hankkeen onnistuneimmista osakokonaisuuksista, sillä sen koettiin herättäneen alueella heränneen uudenlaista innostusta teatteritoimintaan. Alueella ei ollut aiemmin ollut tarjolla aikuisille suunnattua teatteri-ilmaisun opetusta.

[--] huomaa myös, että ku oli tämmönen matalan kynnyksen [toiminta] aikuisille että pääs kokeilemaan, niin nii sieltä myös löyty sitte tämmösiä ketkä [--] tuli kansalaisopiston kurseille sitte, tarinateatteriryhmään esimerkiksi tuli ihmisiä tuon kokeilun perusteella. (H12)

Myös paljon yleisöä houkutellut Törmälän Taiteiden yö lisäsi taidepalveluiden tunnettuutta ja siten kannusti osallistujia tutustumaan uusiin harrastuksiin. Useat haastatellut mainitsivat Törmälän tapahtuman keränneen huomattavasti odotettua enemmän yleisöä. Esiintyviä ryhmiä oli Törmälässä noin kolmekymmentä, joista suuri osa koostui "tavallisista kyläläisistä".

7.5 Yhteenveto

Hankkeen toiminnoista Sirkkamäen, Kerkonkosken ja Törmälän työpaja- ja tapahtumakokonaisuudet olivat johtoryhmän jäsenten ja yhteistyökumppaneiden mukaan erityisen onnistuneita. Kaikissa edellä mainituissa kokonaisuuksissa onnistuttiin osallistamaan asukasluukuun nähden suuri joukko kyläläisiä ja kyläyhteisö itse koki kulttuurin saavutettavuuden ja saatavuuden parantuneen toiminnan myötä.

Etenkin Törmälän Taiteiden yön paikallisia taiteen harrastajia ja ammattilaisia osallistanut konsepti todettiin poikkeuksetta hyvin toimivaksi. Tapahtumassa myös yksittäisillä toimijoilla oli mahdollisuus luoda kontakteja ja verkottua sekä saada näkyvyyttä. Erään haastatellun (H02) mielestä konseptia kannattaisi kierrättää eri kylillä eri vuosina, jotta tuoreus ja ainutlaatuisuus säilyisivät markkinointivalttina. Kiertävän tapahtuman avulla taiteen saavutettavuus paranisi myös muilla kylillä.

Venekosken työpajakokonaisuutta pidettiin yleisesti epäonnistuneimpana toimintona. Vaikka ohjelmaideoita oli läpikäyty yhdessä paikallisen yhteistyökumppanin kanssa ja toiminnan sisältö oli suunniteltu nimenomaan paikallisia tarpeita silmällä pitäen, ei

Venekosken kylältä kukaan osallistunut työpajoihin eikä lopputapahtumaan. Tämän perusteella voidaan todeta, ettei osallisuus sen paremmin kuin kulttuurin alueellinen saavutettavuus parantunut Venekoskella hankkeen myötä lainkaan. Olisi kuitenkin harhaanjohtavaa tulkita, että osallistumattomuus johtuisi Venekoskella olemattomasta kiinnostuksesta kulttuuria kohtaan. Venekoskella toimii esimerkiksi paikallisen nuorisoseuran alainen aktiivinen kesäteatteriryhmä, joka on Suomen vanhin yhtäjaksoisesti toiminut harrastajakesäteatteri (Venekosken nuorisoseura ry, 2016). Epäonnistumista selitettiin sillä, ettei paikallista yhteistyötä onnistuttu sitouttamaan toimintaan. Eräs johtoryhmän jäsen arveli osallistumattomuuden syyksi myös aikataulutusta: kesäteatterin oma ohjelmakausi osui päällekkäin hankkeen toimintojen kanssa.

Lähes kaikissa mukana olleissa kylissä on osoitettu kiinnostusta toiminnan jatkamiseen jossakin muodossa. Kuntatasolla yhteistyöhön oltiin erittäin tyytyväisiä ja kuntarajat ylittävää toimintaa halutaan ylläpitää ja myös laajentaa jatkossa. Sisä-Savon kansanopistoalueen kunnista myös Tervo ja Vesanto ovat liittyneet Kulttuuria kylässä –jatkohankkeeseen. Luovaa voimaa luonnosta –hankkeessa mukana olleista kunnista myös Konnevesi on jatkohankkeessa mukana.

Hanketaiteilijat kokivat hyötynsä mukanaolosta merkittävästi. Heidän mukaansa monialainen ja kuntarajat ylittävä yhteistyö on lisännyt heidän tunnettuuttaan aikaisempaa laajemmalla alueella ja uskottavuuttaan taiteilijoina. Verkostoituminen toisten taiteilijoiden kanssa oli kaikille yksi tärkeimmistä tavoitteista ja kaikki kokivat päässeensä tavoitteeseen.

Hankkeeseen osallistuneiden opiskelijoiden mukaan hankkeeseen osallistumisen suurimpia hyötyjä olivat verkostoituminen, oman näkökulman laajentaminen, monialaisten työllistymismahdollisuuksien ymmärtäminen ja työkokemuksen kartuttaminen.

Kyläyhdistykset ja muut paikalliset yhdistykset saivat hankkeen toiminnoista innoketta aiempaa aktiivisempaan ja yhteisöllisempään toimintaan, joskin kyläyhdistykset ovat aiemminkin järjestäneet oman alueensa asukkaille yhteistä tekemistä. Hanketaiteilijoilta kyläläiset kokivat kuitenkin saaneensa uusia, tuoreita ideoita sekä oppia ja henkistä tukea myös kulttuuritoiminnan järjestämiseen. Kulttuuritoiminnan jalkauttamista ”ruohonjuuritasolle” kiiteltiin.

Toimintoihin osallistuneet yrittäjät toivoivat saavansa näkyvyyttä ja tukea omaan yritystoimintaansa. Kaikki mukana olleet yrittäjät olivat tyytyväisiä yhteistyöhön. Hankkeen toimintojen suurimmat ongelmat liittyivät yrittäjien mukaan markkinointiin ja tuotteistamiseen. He kaipasivat yksinkertaistamista ja selkeyttä tiedottamiseen sekä työpajojen kohdentamista erilaisille kohderyhmille. Myös toimintojen aikataulutuksella on paljon merkitystä osallistumisaktiivisuuden kannalta. Toimintojen poikkitaiteellisuutta pidettiin hyvänä ja toteuttamiskelpoisena piirteenä.

8 KEHITYSEHDOTUKSET

Koska Kulttuuri kylässä –hanke on pääpiirteissään lähes suora jatkumo Luovaa voimaa luonnosta –hankkeelle, voi seuraavaksi esittelemiäni kehitysehdotuksia soveltaa suoraan siihen.

8.1 Toimintojen integrointi osaksi kyläyhteisöjen toimintaa

Osallistavaa toimintaa voidaan kuvata prosessina, jossa yhteisö itse innostuu miettimään omaa elämäänsä ja siihen liittyviä haasteita ja unelmia. Ohjaajan tehtävä ei ole tarjota valmista toimintamallia vaan auttaa yhteisöä itse määrittelemään keskeiset aiheet ja ongelmakohdat. Yhteisön kesken päätetään, miten ajatuksista siirrytään toimintaan. Vähitellen ohjaajan vastuu siirtyy kokonaan yhteisölle. (Mäkeläinen 2015, 14-15.)

Luovaa voimaa luonnosta –hankkeen johtoryhmän toivomuksena oli toimintojen juurruttaminen osaksi kyläyhteisöjen vuosittaista toimintaa. Toiminta suunniteltiin alusta saakka sellaiseksi, että sitä olisi mahdollisimman helppo jatkaa tulevaisuudessa myös ilman hanketaiteilijoita. Joitakin hankkeen aikana toteutettuja toimintoja voidaan johtoryhmän jäsenten mukaan vakiinnuttaa osaksi kansalaisopistojen kursseja. Kansalaisopistojen kurssit järjestetään kuitenkin useimmiten juuri kuntakeskuksissa, joihin on hankkeessa mukana olleista kylästä melko pitkä matka eikä etenkään julkisia

kulkuyhteyksiä aina ole saatavilla. Mikäli tavoitteena on nimenomaan saada toiminta integroitua osaksi kyläyhteisön toimintaa, on varmistettava kyläyhteisön jäsenten esteetön pääsy suunnittelukokouksiin ja vältettävä toiminnan kategorisoimista jonkun tietyn taiteenalan toiminnaksi. Kyläyhteisön on pystyttävä mieltämään toiminta osaksi omaa identiteettiään ja koettava henkilökohtaisesti hyötyvänsä toimintaan osallistumisesta. Katri Mäkeläisen (2015, 17) mukaan osallisuus jää helposti vain ohimeneväksi tunteeksi, jos osallistuja ei löydä merkitystä tekemiselleen. Tällöin toiminta ei suurella todennäköisyydellä tule jatkumaan.

Toiminnalla on suurempi todennäköisyys jäädä elämään varsinaisen projektin päättymisen jälkeen, jos se on jo lähtökohtaisesti toteutettu moniammatillisesti. Hyvin kaupan kentän edustama toiminta jää toteuttamatta, jos kyläyhteisöstä ei löydy sen alan tekijää eikä kukaan uskalla ottaa ohjia omiin käsiinsä. Tämän vuoksi eri toimijoiden rooleja toteutuksessa tulee tarkastella jo suunnitteluvaiheessa. Alkuvaiheessa tulee varata aikaa yhteisten toimintamallien luomiselle.

8.2 Erityisryhmien huomioiminen

Saavutettavuudella tarkoitetaan paitsi palvelujen fyysisen saavuttamisen helpottamista myös ihmisten yhdenvertaista kohtelua ja syrjimättömyyttä. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa asettaa muita huonompaan asemaan syntyperän, iän, sukupuolen, vamman tai muun henkilön ominaisuuteen liittyvän syyn takia. Vähemmistö- ja erityisryhmien kohdalla voi olla välttämätöntä turvautua myönteiseen erityiskohteluun, jotta näiden ryhmien tosiasiallinen yhdenvertaisuus toteutuu. Saavutettavuutta estävät tekijät voivat liittyä aisteihin, tiedotukseen, ymmärtämisen vaikeuteen, asenteisiin, fyysisiin tai taloudellisiin tekijöihin sekä päätöksenteossa oleviin puutteisiin (Opetusministeriö 2006). Rahoituspäätöksiä tehtäessä ja palveluja tuotettaessa ei välttämättä oteta huomioon, että kulttuuripalvelujen käyttäjät liikkuvat, toimivat, käyttävät aistejaan ja käsittelevät tietoa monin eri tavoin ja että kaikki potentiaaliset käyttäjäryhmät tulisi ottaa huomioon.

Luovaa voimaa luonnosta –hanke toteutettiin syrjäkylissä kuntakeskusten ulkopuolella. Näillä alueilla myös palvelujen karsiminen ja pitkät välimatkat estävät kulttuuritoimintaan osallistumista. Saavutettavuuden suhteen hankkeessa keskityttiin alueellisen saavutettavuuden parantamiseen. Maaseudun kylien väestörakenne koostuu pitkälti ikääntyneistä ihmisistä sekä lapsiperheistä (mm. Maaseutukatsaus 2015). Ulkomaalaistaustaista väestöä sekä nuoria aikuisia asuu Luovaa voimaa luonnosta – ja Kulttuuri kylässä -hankkeiden toiminta-alueilla verrattain vähän. Kulttuuri kylässä -hankkeessa pyritään aktivoimaan alueen omaa nuorisoa tarjoamalla kesätoita eri toiminnoissa. Ikääntyneille pyritään tarjoamaan osallistumismahdollisuuksia muun muassa viemällä toimintoja palvelutaloihin. Edellä mainitut jatkohankkeeseen tehdyt uudistukset kehittävät Luovaa voimaa luonnosta –hankkeen toimintatapoja. Osallisuutta ja saavutettavuutta korostavan hankkeen suunnittelussa myös vammaisvähemmistöt ansaitsevat erityishuomiota, vaikka erityisesti pyrittäisiinkin parantamaan alueellista saavutettavuutta. Lyhytkursseja ja muita toimintoja tulee suunnitella esimerkiksi kehitys-, näkö- ja kuulovammaiset osallistujat huomioiden. Myös monilla ikääntyneillä on aistiheikentymiä. Heille tulee antaa mahdollisuus vaikuttaa toimintojen sisältöihin. Kuten nuorisoa, myös vammaisia voi lisäksi työllistää toimintojen toteuttamisvaiheessa. Niissä toiminnoissa, joissa osallistujilta veloitetaan pääsymaksu, tulee mahdollinen avustaja tai tulkki päästää sisään veloituksesta avustettavan kanssa.

Kuvailutulkkauksella tarkoitetaan visuaalisen ärsykkeen muuttamista puhutuksi eli sen avulla näkövammaisen ihminen pääsee osalliseksi visuaalisesta elämäyksestä. Näkövammaisten Keskusliitto on yhteistyössä Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry:n kanssa kouluttanut vapaaehtoisia kuvailutulkkeja ja sijoittanut kuvailutulkkauslaitteita ympäri Suomen. Laitteistoon kuuluu langattomia kuulokkeita, mikrofoni, mikrofonin etuaste ja lähetin. Laitteistoa on mahdollista lainata veloituksetta näkövammaisille järjestettäviin tilaisuuksiin. Järjestäjä hankkii omalla kustannuksellaan tarvittavat paterit ja vastaa mahdollisista rahtikuluista. Kulttuuri kylässä –hankkeen toiminta-alueita lähimmäksi sijoitetut kuvailutulkkauslaitteet ovat Kuopiossa ja Jyväskylässä (Näkövammaisten kulttuuripalvelu ry; viitattu 25.4.2016).

Perinteisempi viittomakielinen tulkkaus järjestyy helposti esimerkiksi tekemällä yhteistyötä korkeakoulujen ja opistojen viittomakielen tulkkauksen opiskelijoiden kanssa.

Kulttuuri kylässä –hankkeen toiminta-alueen läheisyydessä mahdollisia yhteistyökumppaneja ovat esimerkiksi Humanistinen ammattikorkeakoulu (Kuopio), Pohjois-Savon opisto (Kuopio) sekä Jyväskylän yliopisto (Jyväskylä).

Digitaalista tekniikkaa olisi voinut hyödyntää saavutettavuuden parantamiseen pyrkivässä hankkeessa laajemminkin. Kulttuuri kylässä -jatkohankkeessa digitaalista tekniikkaa tullaan käyttämään aiempaa monipuolisemmin muun muassa tarjoamalla palvelutalon senioriasukkailla mahdollisuus osallistua toimintoihin virtuaalisesti.

8.3 Markkinoinnin tehostaminen

Luovaa voimaa luonnosta –hankkeen markkinointi keskittyi paikallislehtiin, julisteisiin ja hankkeen Facebook-sivuille. Julistemarkkinoinnissa Rautalammin museo oli keskeinen toimija. Johtoryhmän mukaan toimivimmaksi markkinointimediaksi osoittautui paikallislehtien ja Facebookin lisäksi perinteinen ”puskaradio”. Facebook-markkinoinnin ongelma on, että se saavuttaa useimmiten vain tiettyä tapahtumaa tai organisaatiota verkkoyhteisössä aktiivisesti seuraavat ihmiset. Näkyvyyden takaamiseksi tuleekin löytää yhä useampia yhteistyökumppaneita, joiden avulla mahdollisuudet laajentaa markkinointia useammille kanaville paranevat. Valtakunnallisia sanomalehtiä luetaan maaseudullakin, erityisesti verkossa. Erilaiset sponsorisopimukset maakunnallisten ja kunnallisten yhteistyökumppanien kanssa voivat lisätä näkyvyyttä myös Facebookissa lisääntyvien nostojen ja jakojen myötä. Erilaiset tempaukset ja tapahtumamarkkinointi ovat tehokkaita keinoja herättää ihmisten huomio. Jalkautuminen ihmisten joukkoon on yksi ehdottomasti tehokkaimpia ja henkilökohtaisimpia tapoja viestiä omasta toiminnastaan. Julistemarkkinoinnin ohella tuleekin kiertää esimerkiksi alueen kouluissa, päiväkodeissa ja palvelutaloissa kertomassa toiminnasta ja kutsumassa ihmisiä mukaan suunnittelukokouksiin. Viestinnän tehostaminen esimerkiksi musiikilla tai teatteritempauksella lisää sekä viestinviejän että itse välitettävän viestin kiinnostavuutta ja parantaa siten markkinoinnista syntyvää muistijälkeä.

Yleisölle tulee tarjota mahdollisuus löytää helposti tietoa hankkeesta, työpajoista ja tapahtumista. Viestinnän kieli- ja ulkoasun tulee olla helposti ymmärrettäviä. Hankkeelle olisi tämän vuoksi hyvä perustaa oma itsenäinen kotisivu tai blogi, jota tulee

päivittää tehokkaasti ja pitää ajan tasalla. Facebookin lisäksi tulee lisäksi harkita markkinoinnin laajentamista muille sosiaalisen median kanaville kuten Instagramiin, Youtubeen ja Snapchatiin. Matkailun edistämisen sekä valtakunnallisen markkinoinnin ja viestinnän kannalta olisi olennaista tarjota halukkaille tietoa hankkeesta myös englanniksi.

Tarinoiden, henkilökuvien ja erilaisten kokemusten avoin jakaminen on tehokasta markkinointia, sillä niiden avulla hankkeen toimintojen merkitystä voidaan syventää. Ne jäävät ihmisten mieleen helpommin kuin faktojen luetteleminen.

Poikkitaiteellisen ja osallistavan toiminnan markkinoinnissa tulee ehdottomasti välttää profiloitumista jonkun tietyn taiteenalan tapahtumaksi. Mikäli tavoitteena on nimenomaan osallisuuden lisääminen ja/tai uusien yleisöjen saavuttaminen, tulee ylipäänsä välttää profiloitumista tiukasti kulttuuritapahtumaksi. Sen sijaan tulee korostaa yhteisöllisyyttä, yhdessä tekemistä sekä hankkeen tarjoamia uusia kokemuksia ja elämyksiä.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli muodostaa yleiskuva taiteeseen ja kulttuuriin osallistumisesta, osallisuudesta ja osallistumattomuudesta erityisesti maaseutualueella. Johtopäätökset muodostuivat olemassa olevan tutkimustiedon, ajankohtaisten hankkeiden ja niistä tehtyjen selvitysten sekä teemahaastattelujen, kyselyiden ja havainnoinnin perusteella.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset olivat seuraavat: Voidaanko kulttuuritoiminnalla vaikuttaa osallisuuden toteutumiseen? Onko Luovaa voimaa luonnosta -hankkeen toiminnoilla onnistuttu osallistamaan Sisä-Savon pienissä kylissä asuvia ihmisiä ja onko niillä parannettu kulttuurin alueellista saatavuutta ja saavutettavuutta maaseudulla?

Osallisuus on vaikeasti rajattava käsite. Tutkimuskirjallisuudessa osallisuuden tarkastelu rinnastetaan usein osallistumisen ja osallistumattomuuden tarkasteluun. Osallistumista mitataan useimmiten yleisötutkimuksilla taide- ja kulttuurilaitosten kontekstissa. Myös kulttuurin käsitteen määrittelyn vaikeus tuottaa haasteita osallisuuden toteutumisen mittaamiselle. Jos kulttuuri tulkitaan suppeasti taiteeksi, tarkoitetaan osallistumattomuudella useimmiten julkisesti tuettujen taidelaitoksien ei-kävijyyttä. Aitoa osallisuutta yleisötutkimukset yksinään eivät mittaa. Osallisuuden tutkimuksessa tulee esimerkiksi huomioida, ettei henkilö välttämättä ole syrjäytynyt vaikka hän ei kävisi taidelaitoksissa tai kulttuuritapahtumissa.

Kuntien kulttuuritoimintalain mukaan kaikilla ihmisillä tulee sosiaalisista ja alueellisista eroista riippumatta olla yhtäläiset mahdollisuudet osallistua taiteeseen ja kulttuuriin. Käytännössä tilanne ei ole tämä, sillä institutionaalinen kulttuuritoiminta keskittyy voimakkaasti kaupunki- ja kuntakeskuksiin. Kaupunkikeskusten ulkopuolella institutionaalinen taide- ja kulttuuritarjonta keskittyy kirjasto- ja kansalaisopistopalveluihin. Maaseudun pienissä kylissä ei usein ole tarjolla minkäänlaista kulttuuritarjontaa. Maaseutualueilla kulttuuriosallisuutta tuleekin tukea uudella tavalla, monialaisilla toimintamalleilla. Vireät kyläyhdistykset, järjestöt ja muut kolmannen sektorin toimijat tulee valjastaa edistämään maaseudun asukkaiden osallisuutta. Kuntien tulee tukea tätä kehitystä takaamalla riittävät resurssit.

Osallisuuden ja kulttuuripalvelujen saavutettavuuden parantaminen edellyttää osallistumisen kynnysten alentamista. Osallistumismahdollisuuksia lisäävät esimerkiksi riittävän tiheä palveluverkko ja riittävän alhainen hintataso. Olennaista on huomioida palvelujen tarjoaminen myös erilaisissa hoitolaitoksissa ja kaukana kuntakeskuksista asuville. Saavutettavuuden parantamiseksi tarvitaankin liikkuvien ja sähköisten palvelujen kehittämistä sekä kuljetusten järjestämistä.

Luovaa voimaa luonnosta –hankkeessa saavutettavuutta parannettiin viemällä taidetta ja kulttuuria kuntakeskusten ulkopuolisille alueille, joilla kulttuuripalveluja ei muutoin ole lainkaan tarjolla. Hankkeen toiminnot valo- ja videokuvattiin. Dokumentaatiot ovat esillä osallistujakuntien alueella kiertävässä, kaikki toiminnot yhteen kokoavassa näyttelyssä. Niitä on esillä myös sosiaalisessa mediassa ja hankkeen loppuraportin yhteydessä Sisä-Savon kansalaisopiston verkkosivulla.

Luovaa voimaa luonnosta –hankkeen toimijoiden ja osallistujien mielestä hanke lisäsi alueella sekä yhteisöllisyyttä että kulttuurin saavutettavuutta. Kyläyhdistyksillä ja paikallisilla yrittäjillä oli toiminnan suunnittelussa tärkeä rooli, taiteilijat toimivat suunnittelussa lähinnä asiantuntija-apuna ja toiminnan mahdollistajina. Toiminnan toteuttajia olivat eri-ikäiset kyläläiset yhdessä paikallisten toimijoiden ja hanketaiteilijoiden kanssa.

Pekka Kettusen mukaan osallisuuden vaikuttavuus voi olla hankalasti todennettävissä; vaikka hankkeen projekteihin osallistuisi suuri määrä kuntalaisia, on osallistujamäärissä kyse vasta välittömistä vaikutuksista. Käytännön tilanteiden perusteella tulee tehdä päätelmiä osallisuuden ja avoimuuden todellisesta sisäistämisestä (Kettunen 2002).

Kertaluontoinen kulttuuritapahtumassa käynti tai työpajaan osallistuminen antaa kyllä yksilölle positiivista kokemuspohjaa ja voi joissain tapauksissa muuttaa hänen käsityksiään kulttuurista ja taiteesta positiivisen suuntaan mutta ei yksinään riitä todistamaan osallisuuden todellista sisäistämistä. Osallisuuden toteutumista hankkeessa mukana olleissa kyläyhteisöissä tulisikin tarkkailla jatkotutkimuksella, jotta ihmisten osallisuus ja aktiivisuus voidaan jatkohankkeessa maksimoida välttämällä suurimmat sudenkuopat.

Taide- ja kulttuuritoiminta yksinään ei ole mikään aukoton ratkaisu syrjäytymistä aiheuttaviin ongelmiin. Vaikka taiteella on eheyttäviä hyvinvointivaikutuksia, ei taide-toimintaa voida kuitenkaan rinnastaa esimerkiksi mielenterveystyöhön. Taiteilijat ovat taiteilijoita, eivät psykiatreja tai terapeutteja. Sen sijaan monialaisilla yhteistyöprosesseilla voidaan taide- ja kulttuuritoimintaa hyödyntää laajemminkin yhteiskunnallista hyvinvointia ja osallisuutta edistävässä työssä.

LÄHTEET

Kirjallisuus

Antila, Henna. 2011. Kehittämistoiminnan siivet ja juuret – toiminnan vaikuttavuuden ja pysyvyyden edistäminen arviointiprosessilla. Opinnäytetyö. Haaga-Helian ammattikorkeakoulu.

https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/36198/Antila_Henna.pdf?sequence=1

Hanifi, Riitta. 2008. Kulttuuriharrastustilastojen tietopohja heikentynyt. Artikkelijulkaistu Tilastokeskuksen Hyvinvointikatsauksessa 3/2008. Viitattu 11.05.2016.

http://www.tilastokeskus.fi/artikkelit/2008/art_2008-09-15_004.html?s=0

Hautio, Minna. 2015. Osallistaminen taide- ja kulttuurihankkeissa. Teoksessa Eikävijästä osalliseksi – Osallistuminen, osallistaminen ja osallisuus kulttuurialalla (toim. Lindholm, Arto). Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Heikkilä, Miia & Tikkaaja, Oona. 2015. Tatum ja Soten työkirja. Vinkkejä osallistavan taiteen tuotantoon taiteilijalle, tilaajalle ja tuottajalle. Hyvinvoinnin välitystoimisto. Humanistinen Ammattikorkeakoulu.

http://www.hvvt.fi/wp-content/uploads/sites/19/2015/10/HVVT_Tatu-Sote-Tyokirja_net.pdf

Heikkilä, Riie. 2015. Suomalainen maku ja kulttuurin kuluttamisen valikoituneisuus. Teoksessa Eikävijästä osalliseksi – Osallistuminen, osallistaminen ja osallisuus kulttuurialalla (toim. Lindholm, Arto). Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Helsinki saa uuden museon Senaatintorin kulmalle. Helsingin kaupunginmuseon verkkosivuilla 11.05.2016 julkaistu uutinen. Viitattu 18.05.2016.

<http://www.helsinginkaupunginmuseo.fi/2016/05/11/helsinki-uuden-museon-senaatintorin-kulmalle/>

Herranen, Kaisa, Houni, Pia & Karttunen, Sari. 2013. "Pitäisi laajentaa työalaansa" – Kuvataiteilijoiden ammattirooli ja osaamisen tarpeet tulevaisuuden työelämässä. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cuporen julkaisuja 21/2013.

http://www.cupore.fi/documents/Cuporejulkaisuja21_2013.pdf

Holma, Reeta. 2014. Kaupunkilaisten museo. Artikkelijulkaistu Museolehdessä 4/2014, sivut 6-11. https://issuu.com/suomen_museot/docs/museo_4_2014_final

Horelli, Liisa & Kukkonen, Heikki. 2002. Osallistuminen, ympäristö, vuoropuhelu. Teoksessa Osallistujat ja osaajat – Kansalaiset kaupungin suunnittelussa (toim. Bäcklund, Pia, Häkli, Jouni & Schuman, Harry). Helsinki: Gaudeamus.

Huhtinen-Hildén, Laura. 2013. Kohti luovaa arkea – kulttuurisen vanhustyön mahdollisuuksista ja haasteista. Teoksessa Tahtoa, toimintaa ja teoriaa. Kulttuurinen vanhustyö nyt ja tulevaisuudessa (toim. Leppisaari, Katri). Helsinki: Osaattori ja

Lasipalatsin Mediakeskus Oy.
http://uusi.osaattori.fi/media/filer_public/2013/11/25/tahtoa_toimintaa_osaattori.pdf

Häkkinen, Kirsi. 2014. Luovaa voimaa luonnosta –hankesuunnitelma.

Järvelä, Pirkko & Rosenqvist, Olli. 2007. Ikääntyvien kulttuuritoiminta maaseutukuntien voimavarana. Jyväskylän yliopisto / Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18038/978-951-39-2946-6.pdf?sequence=1>

Kangas, Anita & Kivistö, Kalevi. 2011. Kuntien kulttuuritoiminnan tuki- ja kehittämissuunnitelma. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:12.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/tr12.pdf>

Karttunen, Sari. 2012. Uudenlaisilla menetelmillä uutta tietoa kulttuurin saavutettavuudesta. Hyvinvointikatsaus 2/2012. Helsinki: Tilastokeskus.

Kawashima, Nobuko. 2006. Audience development and social inclusion in Britain. International journal of Cultural Policy 12:1.
<http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10286630600613309?scroll=top&needAccess=true>

Kettunen, Pekka. 2002. Miksi osallistumisesta puhutaan? Osallistumisen kehittäminen suomalaisissa kunnissa. Teoksessa Osallistujat ja osaajat – Kansalaiset kaupungin suunnittelussa (toim. Bäcklund, Pia, Häkli, Jouni & Schuman, Harry). Helsinki: Gaudeamus.

Kivipelto, Minna. 2008. Osallistava ja valtaistava arviointi. Johdatus periaatteisiin ja käytäntöihin. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes) työpapereita 17/2008. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75668/T17-2008-VERKKO.pdf?sequence=1>

Kulttuuria kartalla. Valtion osarahoittamien kulttuuripalvelujen sijainti ja kulttuurin kustannukset Suomen kunnissa. 2012. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:32.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKM32.pdf?lang=fi>

Kulttuuripolitiikan strategia 2020. Opetusministeriön julkaisuja 2009:12.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm12.pdf>

Laki kuntien kulttuuritoiminnasta: 3.8.1992/728.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920728>

Lindholm, Arto (toim.). 2015. Ei-kävijästä osalliseksi – Osallistuminen, osallistaminen ja osallisuus kulttuurialalla. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Linkola, Jussi & Timonen, Päivi. 2015. Uuden tekniikan mahdollisuudet osallistamisessa. Teoksessa Ei-kävijästä osalliseksi – Osallistuminen, osallistaminen ja osal-

lisuus kulttuurialalla (toim. Lindholm, Arto). Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Luovien vastakohtaisuuksien maaseutu. Maaseudun kulttuuriohjelma vuosille 2010-2014. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 3/2010. http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/1399/Luovien_vastakohtaisuuksien_maaseutu_Maaseudun_kulttuuriohjelma_2010-2014.pdf

Maaseutukatsaus. Asutus ja väestö maaseudulla. 2015. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. Työ – ja elinkeinoministeriön verkkojulkaisu. http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/3351/MAASEUTUKATSAUS_Asutus_ja_vaeosto_maaseudulla_13042015.pdf

Mandel, Birgit. 2008. Siltojen rakentamista: Uusien ryhmien osallistaminen taide- ja kulttuurielämään kulttuurituottajien suurena tulevaisuuden haasteena – miten tilanteeseen voidaan valmistautua akateemisessa opetuksessa. Teoksessa Mahdollisuuksista totta – Taiteen ja kulttuurin tuotanto ja sosiaalisen osallisuuden haaste (toim. Laycock, Jolyon & Vartiainen, Pekka). Jyväskylä: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Myllyniemi, Sami. 2009. Taidekohtia. Nuorisobarometri 2009. Nuoristotutkimusseuran julkaisu 97 / Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisu 41. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Mäenpää, Panu. 2015. Viisi askelta aitoon osallistumiseen kulttuurialalla. Teoksessa Ei-kävijästä osalliseksi – Osallistuminen, osallistaminen ja osallisuus kulttuurialalla (toim. Lindholm, Arto). Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Mäkeläinen, Katri (toim.). 2015. Parasta oli kaikki – Fiiliksestä vaikutuksiin taiteen ja kulttuurin kautta. Kulttuurilla osalliseksi 2012-2015 –hankeraportti. Espoon Järjestöjen Yhteisö EJY ry. Jyväskylä: Grano Oy.

Mäntysalo, Raine & Nyman, Kaj. 2002. Osallisuuslaboratorio. Kokemuksia vuorovaihtuettujen maankäytön suunnittelun koulutusprojekteista. Teoksessa Osalliset ja osaajat – Kansalaiset kaupungin suunnittelussa (toim. Bäcklund, Pia, Häkli, Jouni & Schulman, Harry). Helsinki: Gaudeamus.

Nuorten osallisuus ja vaikuttaminen kulttuurisessa nuorisotyössä. 2012. Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen tekemä selvitys. http://www.hel.fi/static/liitteet/nk/Nuorten_osallisuus.pdf

Pajula, Elina. 2014. Tositarinoita osallisuudesta. Teoksessa Osallisuuden jäljillä (2014). Toim. Jämsén, Arja & Pyykkönen, Anne. Saarijärvi: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry.

Partanen, Sinikka. 2013. Asiakkaiden osallisuus ja ammattilaisten yhteistyö Taideapteekissa. Opinnäytetyö. Jyväskylän Ammattikorkeakoulu. http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/63023/Partanen_Sinikka.pdf?sequence=1

- Rouvinen-Wilenius, Päivi. 2014. Kohti osallisuutta – mikä estää, mikä mahdollistaa. Teoksessa *Osallisuuden jäljillä* (2014). Toim. Jämsén, Arja & Pyykkönen, Anne. Saarijärvi: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.). 2005. *Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.
- Sassi, Sinikka. 2002. Kulttuurinen identiteetti ja osallisuus. Teoksessa *Osallistujat ja osajat – Kansalaiset kaupungin suunnittelussa* (toim. Bäcklund, Pia, Häkli, Jouni & Schulman, Harry). Helsinki: Gaudeamus.
- Sorjonen, Hilppa & Sivonen, Outi. 2015. Taide- ja kulttuurilaitosten yleisötyön muodot, laajuus ja tuloksellisuus. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäatiö Cuporen verkkojulkaisuja 27. <http://www.cupore.fi/documents/Taide-ja-kulttuurilaitostenyleisotyomuodot17.4..pdf>
- Särkelä-Kukko, Mona. 2014. Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen – Mistä puhumme kun puhumme osallisuudesta? Teoksessa *Osallisuuden jäljillä* (2014). Toim. Jämsén, Arja & Pyykkönen, Anne. Saarijärvi: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry.
- Taiteen ja kulttuurin saavutettavuusstrategia. Opetusministeriön toimenpideohjelma 2006-2010. Opetusministeriön julkaisuja 2006:6. http://www.kulttuuriakaikille.fi/doc/ohjelmat_ja_strategiat/taiteen_ja_kulttuurin_saa_vutettavuus_toimenpideohjelma.pdf
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Virolainen, Jutta. 2015a. Kulttuuriosallistumisen muuttuvat merkitykset. Katsaus taiteeseen ja kulttuuriin osallistumiseen, osallisuuteen ja osallistumattomuuteen. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäatiö Cuporen verkkojulkaisuja 26. http://www.cupore.fi/documents/Kulttuuriosallistumisenmuuttuvatmerkitykset_000.pdf
- Virolainen, Jutta. 2015b. Kulttuuripoliittinen näkökulma osallistumiseen. Teoksessa *Ei-kävijästä osalliseksi – Osallistuminen, osallistaminen ja osallisuus kulttuurialalla* (toim. Lindholm, Arto). Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Virtanen, Petri. 2007. Arviointi – Arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen. Helsinki: Edita.

Haastattelut ja nauhoitukset

- Harlin, Jaana, Puoskari, Eija & Vilander, Hanna. Sirkkamäki, 13.06.2015. Mira Mykänen.

Hänninen, Ritva & Rossi, Pekka. Sirkkamäki, 13.06.2015. Mira Mykkänen.

Jalkanen-Kangas, Arja. Sirkkamäki, 13.06.2015. Mira Mykkänen.

Jokitalo, Juha. Sirkkamäki, 13.06.2015. Mira Mykkänen.

Luovaa voimaa luonnosta –hankkeen ohjausryhmän välipalaverin äänitallenne. Rautalampi, 15.06.2015. Mira Mykkänen.

Luovaa voimaa luonnosta –hankkeen ohjausryhmän loppupalaverin äänitallenne. Rautalampi, 14.12.2015. Mira Mykkänen.

Markkanen, Milja & Häkkinen, Kirsi. Sirkkamäki, 13.06.2015. Mira Mykkänen.

Kyselyt

Kuntataiteilija –hankkeen aloitusseminaari 25.3.2015 / Tiedonkeruu –lomake. Taiteen edistämiskeskus.

Osallistuminen aluetaitelijahankkeissa. Webropol-kysely OKM:n tukemien aluetaitelijahankkeiden toimijoille. 2016. HUMAK.

Sähköpostikysely Luovaa voimaa luonnossa –hankkeen kyläyhteisöjen edustajille. Mira Mykkänen.

LIITTEET

Liite 1

Teemahaastattelurunko

1. Millaisia toimintoja (työpajoja, esityksiä tms) hankkeessanne on?
2. Millaiset ovat niiden aikataulut?
3. Mikä on kunkin toiminnon kohderyhmä?
4. Kuinka paljon yleisöä/osallistujia kuhunkin hankkeen toimintoon odotetaan? Millaisia määriä jo järjestetyissä toiminnoissa on tavoitettu ja ovatko määrät vastanneet odotuksia?
5. Miten hankkeenne yksittäiset toiminnot on rakennettu, eli kuinka monta tapaamista tietylle kohderyhmälle osoitettuun osakokonaisuuteen sisältyy?
6. Miten hankkeenne eri toiminnoissa on onnistuttu osallistamaan eri väestöryhmiä (eri sukupuolet, ikäryhmät, koulutustaustat, etniset taustat)?
7. Onko onnistuttu osallistamaan niitäkin, jotka eivät ole varsinaisia taiteen ja kulttuurin harrastajia? Onko tätä yritetty? Jos, niin miten?
8. Minkälaisia uusia osallistamismenetelmiä hankkeenne toiminnoissa on kokeiltu? Minkälaisia kokemuksia niistä on saatu?
9. Miten hankkeessanne kehitellyillä toiminnoilla on parannettu alueen asukkaiden omaehtoista kulttuuritoimintaa ja mahdollisuuksia vaikuttaa kulttuurin ja taiteen sisältöihin?
10. Miten hankkeessa kehitetyt toiminnot voivat lisätä kohdealueiden yhteisöllisyyttä ja yhteisöllistä toimintaa?
11. Miten hankkeenne toiminnoissa on huomioitu saatavuus ja saavutettavuus?
12. Onko hankkeenne kautta syntynyt uusia ideoita esimerkiksi seudullisista, poikkihallinnollisista tai muista yhteistyöratkaisuksista taide- ja kulttuuripalvelujen tuottamisessa? Jos, niin minkälaisia? Jos näitä on jo kokeiltu, millaisia kokemuksia niistä on saatu?
13. Miten toteutukseen on vaikuttanut taiteilijan rooli?

Liite 2

Kysymysrunko kyläyhteisöille

1. Koetteko, että Luovaa voimaa luonnossa –hankkeen toiminnoilla parannettiin kylänne asukkaiden omaehtoista kulttuuritoimintaa?
2. Koetteko, että Luovaa voimaa luonnossa –hankkeen toiminnoilla parannettiin kylänne asukkaiden mahdollisuuksia vaikuttaa kulttuurin ja taiteen sisältöihin?
3. Koetteko, että Luovaa voimaa luonnossa –hankkeen toiminnoissa huomioitiin tarpeeksi toiminnan saavutettavuus? Oliko työpa- jaan/tapahtumaan helppo tulla?
4. Onko Luovaa voimaa luonnosta –hanke mielestänne lisännyt kylänne yhteisöllisyyttä ja asukkaiden yhteisöllistä toimintaa?
5. Onko kylänne alueella yleensä tarjolla kulttuuritoimintaa? Jos, niin minkälaista?
6. Toivoisitteko, että kulttuuritoimintaa olisi tarjolla enemmän?
7. Olisiko teillä kiinnostusta jatkaa Luovaa voimaa luonnosta –hankkeen tarjoamaa toimintaa ilman taiteilijoiden ohjausta?